

DIOGENES KYNIK

ZNOVU NA ŽIVU

čili

ULEHČENÉ ZABÝVÁNÍ SE
FILOSOFIÍ.

Kdysi upraveno pro cvik na škole učící
hrou, nyní pak ra světo vydáno od

J. A. KOMENSKÉHO.

Vznešeným jinochům

p. JAKUBOVI DE GRAEF,

synu vynikajícího muže

pp. CORNELIA DE GRAEF,

*pána na Suyd-Polsbroecku atd., zasloužilého radního
amsterodámského,*

a

p. MIKULÁŠI WITSONOVI,

synu rovněž urozeného radního

pp. CORNELIA JANA WITSONA,

zdar a moudrost!

Nadějní jinoši! Podávám dárek nepatrný, ale přes to doufám, že nebude nemilý Vašemu rozkvétajícímu duchu a nadání. Neboť jest vlastností věku, v němž Vy jste, těšiti se z věcí půvabných; a netřeba býti proti tomu, jestliže v nich není nic neslušného, nýbrž je-li namopak ve slušné zábavě jistá užitečnost; té, jak poznáte, zde chyběti nebude. Nejvtipnější mezi filosofy, Diogenes, uveden na jeviště školské se Vám představuje, aby Váš pobavil rozmanitými duchaplnostmi své moudrosti. Pohlížejte na něho buď jako na výmluvného průvodce nebo jak na obdivuhodného mistra a jistého vůdce k usnadněnému poznání filosofie.

Dávaje mu vystoupiti, určil jsem, aby byl zasvěcen Vašemu jménu, jak pro zásluhy Vašich vznešených rodičů o mne, tak i proto, abych Vám dal podnět ke studiu a poskytl Vám příležitost věnovati pozornost zpřístupněnému podání moudrosti, (která nespočívá v pestrých a uměle zkroucených slovech i náhledech, nýbrž ve znamenitých a důmyslných výrocích i činech).

Budte s bohem a při svých studiích se chápejte těch příjemných způsobů, jimiž byste se (i jakoby mimochodem) vzdělali pravým a pevným vzděláním.

Psáno 10. června 1658.

Vašeho zdaru si vřele přející

Komenský.

OSOBY:

1. PŘEDNAŠEČ PROLOGU.
2. PŘEDNAŠEČ OBSAHU.
3. DIOGENĚS } filosofové.
4. ANTISTHĚNES }
5. PLATON }
6. ZENON }
7. AMFILOGOS }
8. ELPIDIOS }
9. HEGESIAS }
10. NĚKOLIK NEJMENOVANÝCH }
11. FILIPPOS } králové.
12. ALEXANDROS }
13. KLEITOS, důvěrník Filippův. }
14. PERDIKKAS } vojevůdcevé Alexandrovi.
15. PARMENION }
16. KRATEROS, náčelník pirátů. }
17. SKIRPALOS, } piráti.
18. HARPAX }
19. PSILETES }
20. XENIADES, občan korinthský.
21. DIONYSIOS, dříve král syrakuský, později učitel v Korinthu.
22. JAKÝSI HOCH, jeho žák (s několika nemluvicími druhy.)
23. AKĚSTOR, lékař.
24. PŘEDNAŠEČ DOSLOVU.

Nejmenovaní a němé postavy:

1. ZÁSTUP ŽÁKŮ A LIDU.
2. DVORANĚ KRÁLE FILIPPA A ALEXANDRA.
4. DVA SYNOVĚ XENIADOVI.

PROLOG.

Hosté, kteří jste se sešli podívat se na naše školské hry, hledáte projevy vážné či kratochvíli? Vážných projevů nelze ještě čekat od nás, drobného hloučku; vždyť naše žen se teprv zelená. Kratochvíle však, pokud nevadíš z jinošského věku buď vycházíme nebo za krátko vyjdeme, musíme již zanechat; neboť náš život, jak napomíná mudřec, není věc kratochvílná a nemá se prožít v malichernostech, nýbrž v přípravách na onen život, který nastane po tomto. Ale i tento život přitom- ný jest ztrávit ve vážných snahách, jimiž by se velebila sláva boží (anebo aspoň neurazila důstojnost), a jimiž by se jakýmkoliv způsobem zvýšily výhody pospolitého života a společnosti lidské.

Byli jsme tedy i my, družina školáků, na něž se tu díváte, byli jsme, pravím, a dosud jsme nepřestali být dětmi dětsky si vedoucími; ale zamýšlíme státi se muži schopnými, pokud dá Bůh, k mužným úkolům. K tomu i naši vychovatelé směřují, vzdělávajíc nás takovými naukami i příklady, které se považují za způsobilé, aby pomáhaly vštěpovati nám poněkud símě zbožnosti, ctnosti a všestranného vzdělání. Právě chceme podat ukázkou toho, která bude — ať již jakýmkoliv — dokladem jejich moudrosti a naší snaživosti. Nebude to v ob- ani zcela vážná ani zcela kratochvílná, nýbrž z ob- smíšená. Vždyť filosofové stejně jako básníci chtě- roveň prospívati i baviti. My všichni totiž, kt- vidíte, zabýváme se poznáváním filosofie, moudrosti, která se snaží uloviti znalost věc i lidských, kdekoliv se dá hledati.

Máme ovšem příčinu, abychom my,

jinoši, zabývající se studiem filosofie.

Čtenářům!

Žádal mne nedávno můj přítel, knihkupec Petr van den Berge, nalézá-li se dosud něco mezi mými náčrtky, vyrvanými z plamenů, co by si zasluhovalo vytištění, že jest ochoten to vydati; neboť prý má zkušenost, že mnozí se těší i z mých kratších spisků (jako byl „Strůjce štěstí“ jím vydaný s „Pravidly života“). Nalezl jsem tedy náčrtky kteréš školské hry z dob asi před dvaceti lety, kdy na škole v Lešně (tehdy pod mým řízením) začala zkvétati také scénická cvičení. Znovu ji pročítaje soudím i nyní, zestárnuv již, že nebyla neúžitečná pro vzbuzení zájmu. Tentýž byl i úsudek jiných, jak soudím z toho, že v době jediného roku byla právě tato hra o Diogenovi třikrát na požádání opakována pro vznešené hosty, kteří byli návštěvou u našeho vznešeného pana hraběte a žádali si ji viděti. Ale nalézám též rukopis, nevím jakým způsobem uchovaný, posudek to může vysoce vzdělaného a váženého theologa, p. Jiřího Vechnera. Ten byl tenkrát se mnou ve vyhnanství, později byl povolán do Frankfurtu na professuru bohosloví, avšak dal přednost pozvání knížat břežských*) ve Slezsku (k řízení vyššího gymnasia a superattendentství nad církvemi v onom knížectví). Úsudek ten doslovně přijímám:

„Mnoho zdaru! Nejlaskavější pane spoluotče, velmi

*) Břeh (Brieg), hlavní město kraje v Prus. Slezsku, jihových. od Vratislavě. Knížectví břežské vzniklo r. 1348, r. 1672 spadlo jako léno na korunu českou.

se mi líbí započaté zpracování Diogena; přál bych aby týmž nebo podobným způsobem byl po řadě předveden Pythagoras, Sokrates, Platon, Aristoteles, Epikuros atd., ba i přední z oněch větších božstev, Alexandros Veliký, Crassus, Kyros atd. Touto cestou jistě více než jinou bude možno vštípiti živým způsobem mysl mládeže nejen to, co se dějin týká, nýbrž i všecky pamětihodnější výroky, a tak bude nevšedně umožněno poznání starověku. Nebudu ani mluvit o pokroku který učiní zároveň ve výmluvnosti i v moudrosti. posluchači a diváci zralého věku budou tak míti, co bude neméně s jejich prospěchem jako s rozkoší a potěšením spojeno.

Snad by se dalo v náčrtu nyní takto provedeném leccos zdokonaliti jakýmsi vybroušením, pokud se týká slohu a výrazů. Ale na to nyní nekladu takovou váhu postačí postarati se o to, kdyby bylo někdy libo vydati tuto věc na veřejnost. Přál bych si, aby se to postupem času jistě stalo atd.“

Tak tenkrát Vechner; tou radou se konečně již řídíce předkládáme obecnstvu ukázkou věci uznané za tak užitečnou a opravujeme, kde se jevila možnost vybroušenějšího výrazu. My, kteří doporučujeme školám cvičení tohoto druhu, neučíme komoedie hráti (to jest, čas života dlužný věcem vážným utráceti marnostmi; víme z Mudr. 15. 12., že jest to způsob bezbožníků, majících život za věc kratochvíle), nýbrž radíme, aby věci užitečné pro život byly vštěpovány do hlavy jakýmikoliv lahodnými způsoby. Libo-li komu rady dbáti, dobře; ne-li, také dobře. Buďte zdraví!

JEDNÁNÍ PRVÉ.

VÝSTUP 1.

Diogenes.

(Vyskočí z pozadí bezvousý mladík, jakoby uprchlý otrok, ohlíží se a naznačuje zmatek; konečně se zastaví a mluví.)

Jsem již dosti v bezpečí? Myslím, že mne v těchto končinách nepotká nikdo, kdo by mne znal více než já. Nepůjdu dále, abych nezašel mimo Řecko a neupadl mezi barbary, kterým bych nerozuměl zrovna tak, jako oni mně. Jak bláze mi jest, že jsem unikl již již hrůzám smrti a onomu krutému trestu, který jest ustanoven pro padělání peněz. Co se s otcem stalo, nevím; snad si i pomohl. Běda, otče, tys zároveň s sebou uvalil do tohoto nebezpečí i mne nic netušícího! Já mladický bych se nikdy neodchýlil k těmto nešlechtným podnikům! Však zvráceně se stává, že rodiče bývají původci špatného života a často za ním jdoucí špatné smrti právě těm, jimž byli původci života. Ale buď s bohem otec, ať jest kdekoliv; nutnost sama mě dohání, abych se postaral o sebe. Jak jinak? Z čeho mám žít? Když nic nemám, chud a neznám mezi neznámými? Mám žebrotou almužnu shánět? Kdo daruje něco silnému mladíku bez výtek? Ale také mně samému uvnitř stydno bude, krásného zjevu, dřívě bohatstvím slynoucí a nyní, když jsem se stal a živil se špinavými výtky, žebračkou. Běda mi, nezdaří se mi můj úmysl! Již i na mně vyplní se známá pravda: „Zřídka vybědnou ti, jichž předno-

nějakého umění, které slouží k vydělávání chleba? Ale žádnému jsem se nenaučil, žádného neznám. Mám se tedy opět obrátiti k nějakým podvodům a pletichám? Tomu teprve kéž bohové zabrání! Jednou již jsem unikl tomuto moru, vrátiti se nehodlám. Co tedy?

(Tu se mlčky prochází, pak se zastaví, uvažuje u sebe a konečně pohlédna na své ruce řekne:)

Tato ramena jsou dosti silná; stačí jakýmkoliv pracím. Dobrá, můj život budiž věnován nádeničení u kocholiv; tak splatím trest za to, že jsem svůj věk prožil v nečinnosti.

(Tu rova mlčí a uvažuje; po chvíli propukne v tato slova:)

Však běda, Diogene, ty abys přešel k nádenickým pracím? Aby ses dal strhnouti k životu osla? Důstojnější cesty jest hledati.

(Znovu po nějakém mlčení:)

Na rozumu a nadání mi dobrodinním božím nechybí; což abych je vzdělal uče se moudrosti? Zvláště když mě jakýsi šťastný los přivedl k tomuto městu; mám totiž před sebou Atheny, nejslavnější tržišť moudrosti na celém světě. Což, jestliže mě dobrotvivá prozřetelnost božská přivedla sem těmi cestami, kterých jsem sám neznal? Abych měl kdysi příčinu blahopřáti si k svému neštěstí? Nuže, Diogene, napodobuj muže srdnaté, kteří se snaží obracet nešťastné příhody v příležitost ukázat svou zdatnost! Tak budiž, tento plán se mi líbí sledovati; bohové mi pomáhejte! Vejdou do Athen a přidruží se k některému muži moudrému, abych jeho poučováním a stykem s ním se stal také sám moudrým. Ale jak? Odkud vezmu náklad? Odkud stravu? Odkud byt? Odkud učebné? Odkud knihy? Odkud šaty a jiné potřeby? Běda mi, nezdaří se mi můj úmysl! Již i na mně vyplní se známá pravda: „Zřídka vybědnou ti, jichž předno-

070711

křesťanské, chválili milosrďnost boží, že Bůh ráčil nás svým slovem tak poučiti o věcech věčného spasení, že s Davidem nade všechny mudrce moudřejšími se stávají, kteří se tímto zjevením dychtivě a s lícitou obírají. Nicméně však duch Páně, který naplňuje okršlek zemský, dal mimo tyto jasné pochodně v církvi vznícené zasvítnouti různým jiskrám svého světla i uprostřed temnot pohanství. Proto zbožnost nebrání, moudrost doporučuje a památky starobylosti (řizním věčné prozřetelnosti až na naši dobu zachované) vybízejí nás, abychom k těmto jiskrám kdekoliv rozptýleným pozornost obraceli, je shledávali a abychom jich užívali k rozmnožení světla poznání a vědění. Byť i byli pohanští filosofové ve věcech božských takoví, jak je líčí apoštol — v prázdnotu zavedení ve svém rozumování, — přesto ve věcech lidských, mravnostních, hospodářských a politických jsou přčetné jejich výroky i činy krásné a plně si zasluhují obdivu i následování.

Do jejich počtu náleží také Kynik Diogenes, nejtipnější mezi filosofy, kterého vám nyní na scénu předvedeme znovu ožilého, s důmyslem věci podivuhodné konajícího. Ale abyste jej na vlastní oči mohli viděti všichni, i ti, kteří před tím historie neznali, tedy ten, jenž vystoupí po mém odchodu, dá vám brýle stručným vyličením Diogenova původu, života, mravů, zvyků a všeho jiného, co by mohlo sloužiti k lepšímu porozumění následujícího děje.

OBSAH HRY.

1. Sofů jménem Diogenes bylo pět. První z Apollonijských; druhý ze Sikyonu, jenž napsal dějiny Peloponéských stoik, ze Seleukie, zvaný pro sousedství čtvrtý z Tarsu, který psal o otázkách básnických vykládal; pátý zde náš, nejslavnější z nich, žil v městě Kynik. 2.

070711

město Sinope. Jeho otec byl Hikesias. peněžník čili peněžníkem. Ten zvykal svého syna téměř druhu zamestnání, ale z přílišné touhy po zbohatnutí nespokojoval se obvyklým ziskem a začal padělati peníze. Když tím obla upadli v nebezpečenství života, Diogenes ze strachu uprchl z vlasti; přišel do Athen, uchýlil se k filosofu Antisthenovi a velmi naléhavě žádal, aby ho k sobě přijal, až toho dosáhl. U něho učinil takové pokroky, že pro smrti učitelově nastoupil po něm ve vyučování filosofii. Ale poněvadž byl veřejným nepřitelem i stihatelem vad veřejnosti a tím se učinil nenáviděným u lidí, nebylo mezi Atheňany nikoho, kdo by Diogenovi buď školu vystavěl (jak činivali jiným filosofům), nebo mu ve svém domě přístřeší poskytl. Tedy Diogenes veřejně učil i bydlel na náměstí a místo domku, do něhož by se uchýlil, před nepřítelnými počasí a kde by spal, postavil si na tomtéž náměstí jakýsi sud. Tam se k němu ve velkém počtu každodenně sbíhali žáci, aby se učili, a stejně všetečný drobný lid i titěrní sofisté, aby jej drazdili. Ty on učil, napomínal, útočil na ně, usvědčoval je a při tom mnoho důmyslně pronesl i provedl; právě tím stal se velmi proslulým, takže vznešení mužové, králové a knížata do Athen přicházeli, aby jej viděti a slyšeli. Když se však rozhodl plouti na Aiginu, byl namoři lapen od pirátů, zavezen na Kretu, vystaven na prodej, konečně prodán a zavezen do Korinthu; u Xeniiady, velmi bohatého muže, stal se dozorcem nad jeho syny i čeledí a zastával úkol dobrého vychovatele i moudrého filosofa s takovou horlivostí, že Xeniiades se za blaženého prohlašoval pro takového hosta. U něho pak ztrávil zbytek života a zanechal po sobě mnoho žáků, jak filosofů tak politiků velmi slavných, asi de jak? Sátleť zemřel a byl se ctí pohřben. Píší, že byť? Odohož dne, jako Alexandros Veliký, tedy ro jiné potreby? Ale již jej samého znovu na živu uvidít na mně vyplní i, jichž předno-

stem překází bída, poměry těsné.“ Ale přece dobře; nepraví „nevýbědnou nikdy“, nýbrž „výbědnou zřídka“. Což, kdyby chtěli bohové, abych já byl mezi oněmi řídkými případy? Neklesnu na mysl. Jsem rozhodnut hlavověti, žízni, mrznouti, potiti se, jen když se stanu moudrým. O skývu chleba dům od domu budu prositi. Neodeprou jí, doufám, dobří lidé chudému učenníku moudrosti, ale odepřeli by jí snad lenivému žebráku, neužitečnému břemeni země. Ejhle, jak dobrou radu jsem našel! Bohové, dejte požehnání! Již vejdu do Athen; nebudu se ohlížeti po velikoleposti města, po skvělosti staveb, po okázalosti lidu a jiných věcech, o nichž jsem často slychal, nýbrž jen po nějakém muži moudrém.

Ale kdo to zde vychází za bránu, stařec úctyhodného vzhledu? Div, kdyby to nebyl někdo z filosofů, kterého mi dobří bohové posílají vstříc! Vchází do zahrady. Odstoupím k tomuto plotu, abych viděl, co bude činiti. (Odejde tedy.)

VÝSTUP 2.

Antisthenes, Diogenes.

Ant. Tak jest zajisté, matkou všeho lidského štěstí jest moudrost; podle lásky k ní dostala své jméno filosofie; nad filosofii nebylo dáno bohy lidem nic plodnějšího, nic skvělejšího, nic znamenitějšího.

Diog. O já šťastný, že jsem připadl na tohoto moudrého muže, který, jak vidím, jest i jiným vůdcem k moudrosti!

Ant. Neboť moudrost nás naučila mimo jiné všechny věci i tomu, co jest nejneshadnější, totiž abychom poznávali sebe samy. Tento příkaz má takovou moc, takovou účinnost, že není připisován nějakému člověku, nýbrž delfskému bohu. Neboť kdo sama sebe pozná, pocítí, že má v sobě něco božského, svého vlastního ducha bu-

de považovati za obraz jakýsi a bude vždy mysliti i konati něco, co by bylo důstojno tak velikého daru božského. Poznává, že se tím stane mužem dobrým a právě proto blaženým.

Diog. Tedy i já jsem člověk blažený, podaří-li se mi, abych se stal mužem dobrým, tebou jsa k moudrosti veden!

Ant. Moudrosti jest rozuměti umění žíti; moudrost zahání smutek z duší a nepřipouští strachu ni hrůzy; za jejího řízení lze žíti v klidu, poněvadž žár vášní vyhasne.

Diog. Proč již nepřistupuji, abych i svůj žár uhasil? Ale zdržím se zatím, poněvadž snad ještě více uslyším. Neboť přechází v myšlenkách.

Ant. Můj učitel Sokrates měl často v ústech onen výrok, který zapsal můj spolužák Platon (jako i ostatní učení mistrovo): že teprve tehdy budou státy blažené, budou-li je řídit filosofové, anebo budou-li ti, kteří vládnou, zabývati se filosofii. Mně však se zdá, že myšlence té jest dáti širší platnost, totiž o každém člověku, který sám sobě jest obrazem obce nejspořádanější, jen kdyby ji dovedl spořádaně řídit. Tehdy teprve, dím, budou blaženy osudy lidské, dovede-li mysl jednoho každého, nasycena světlem moudrosti, všechny své činy rozumem vésti. Ale běda ta vrchovatá pošetilost lidí a bezbožná nevděčnost. Vždyť lidé tento tak veliký dar nesmrtelných bohů, moudrost, v takové nevážnosti mají! Cokoliv národů jest mimo naše Řecko, jest čiré barbarství. Zřitelnicí celého Řecka jsou tyto zde Atheny, naše město; je osvěcuje tolik skvělých hvězd, mužů vzdělaných a moudrých, hotových o své světlo s kýmkoliv se sdíleti; a proto jest postaveno tolik škol, gymnasií a veřejných poslucháren. Ale s jakým zdarem? Někdy, vystoupí-li nějaký nový učitel, nastane sběh dosti hojný, poslouchají, obdivují se, chválí a hlásají, že jsou stíhováni a

rozněcování touhou činiti podobně; ale nic v nich není stálého, za krátko se rozprchnou a vrátí se k své povaze, totiž k snaze po bohatství, čestných místech a rozkošech. Často jsem svým Atheňanům řekl, že musí zahynouti ta obec, v níž se dobří nerozlišují od zlých. A co jiného mohu většiti pokolení lidskému, než že zahyne? Když nikdo nechce rozlišovati zlé od dobrého, míním opravdu zlé od opravdu dobrého; aby se zlému vyhýbal, dobré následoval. A když davu, toho kalu lidstva, nedotýká se láska k této božštější snaze, kéž by aspoň přední lidé, kteří se chtějí zdáti výkvětem lidstva pro skvělost rodu neb pro významnější důstojnosti nebo pro nadbytek bohatství a prázdně, snažili se připojiti k oněm ostatním přednostem tento vrchol lesku, důstojnosti a jmění! Kéž by také ti, kteří k těmto snahám přistupují, přinášeli k nim větší zápal! Co všechno jsme my kdysi nekonali! Co jsme nevytrpěli z touhy po získání moudrosti? Já sám, ačkoliv jsem v mládí bydlil u rodičů mimo Atheny, až v Peiraieiu, přece jsem denně sem docházel poslouchat Sokrata, uraziv čtyřicet stadií. Z našich žáků se nenajde žádný, který by se něčím podobným honosil. Naše mládež raději chce nečinnost než práci, hýření než zdrženlivost, hry než školy, tance než chóry, raději chodí za děvčaty než za Musami. Tolikrát jsem vydával svědectví, že pravá urozenost spočívá ve ctnosti, že pravé bohatství jest moudrost; neboť ona jediná nám získává takové cestovné, které nemůže býti ukradeno, ani se vyčerpáti, poněvadž i při ztroskotání s námi vyplove. Stejně, že pravou rozkoš jest zdrženlivost, poněvadž přináší požitek zároveň duši i tělu; že nejčistší láska jest milovati ty děvy, které sami bohové nesmrtelní milují a láskou k nim blaženi jsou, totiž ctnosti. Tolikrát jsem ukázal příkladem velikého Heraklea a Kyra, že práce jest věc dobrá a příjemná (první příklad jest od nás Řeků, druhý od barbarů). Ale hlu-

chým káží. Bud více nepřijdou, když je omrzí takov věci poslouchati, anebo, přijdou-li, chtějí, aby se s nimi jednalo mírně, přijímajíce upřímnější napomenutí bu nedbale neb příkře. Ani rodičové nebdi, aby pomáhal zaháněti tyto rány od svých dítek; ba spíše je shovívá vostí tím více kazí. Tak lidé sami sebe opouštějíce pů sobí, že od bohů i od lidí moudrých jsou opouštěni. Mn aspoň tato nevděčnost již donutila opustiti zaměstnán učitelské, takže zavírám školu nadarmo otevřenou a opouštím město i s jeho šíleným davem, abych uživa v tomto ústraní klidu a měl čas pro dobrou rozjímání. Neboť má filosofie mi přinesla aspoň tolik zisku, že do vedu sám s sebou bydleti i rozmlouvati a žíti spokojen sebou samým. Nyní budu učiti skutkem, co jsem často vtloukal slovy, že ti jediní jdou cestou nesmrtelnosti, kteří zbožně a spravedlivě žijí a blaženě umírají.

Diog. Nezdřím se více. Vejdu do zahrady a oslovím starce, abych mu stejně odhodlanost i vděčnost slíbil.

VÝSTUP 3.

Diogenes, Antisthenes.

Diog. Bud zdráv, úctyhodný starče, abych já tebou zdráv byl!

Ant. Kéž nám bohové zdraví přejí! Ale co má znamenati takový pozdrav?

Diog. Zmítán bédami lidskými po zemi i po moři hledám přístav spásy; prosím, abys mi jej ukázal.

Ant. V hádankách mluvíš, mladíku; řekni otevřeně, co chceš?

Diog. Moudrost.

Ant. Řídká to touha u člověka mladého, mluvíš-li ovšem vážně, ne pro žert.

Diog. Příliš vážně, věř, můj otče!

Diog. O to nepřestanu svrchované božstvo prositi vřelými vzdechy, tebe pak prosbami nejnaléhavějšími.
Ant. Jsi řádný mladík. Tyto tvé mravy vítězí nad mou omrzelostí, takže jsem nucen přijmouti tě k sobě, ačkoliv daleko jinak jsem byl rozhodnut.

Diog. Cokoliv si chceš vymíniti, slíbím to.
Ant. Krátce se dá vyříditi všechno. Slibuješ, pravím, poslušnost?

Diog. Jen tvých stop budu dbáti a co nejsvědomitěji následovati.

Ant. Slibuješ mlčenlivost?
Diog. Toliko na tvůj pokyn budu mluvit.
Ant. Slibuješ neméně skutky než slovy vyjadřovati, čemukoli se naučíš?

Diog. Skutky více nežli slovy.
Ant. Slibuješ stálost v předsevzetí?
Diog. Jedině smrt mne odtrhne od tebe a od filosofie!
Ant. Tak budeš plniti povinnosti řádného žáka. Zde pravici! I já ti slibuji věrnost a lásku. Pojď již za mnou do města, k vůli tobě se vrátím a znovu se ujmu svého opuštěného úkolu.

Diog. Kéž tě bohové zachovají, otče, abys dlouho a ku zdaru žil sobě, mně i mnohým!
(Poz. Tu jest vsunouti hudbu, aby Diogenes měl čas vzíti jinou masku [filosofa již pokročilejšího věku.]

JEDNÁNÍ DRUHÉ
Epikuros Antifilosofos

Nikdy tím větší boj

Elp. Vždyť jest mravů dosti bezúhonných.

Amf. Nemluvím o bezúhonnosti, nýbrž o vážnosti. Těm, kteří učí filosofii, jest třeba přísné tváře; avšak on, jak víš, jest sám žert, věci vážné hájí do vtipů a tak je — a zároveň i sebe — vydává smíchu. Takový byl nedávný případ. Šel se podívat na cvičení našich spoluobčanů ve střelbě lukem a spatřil kohosi, jenž zevnějškem, řečí a chováním jakousi nevšednost na oči stavěl, isa nad jiné samolibý, a přece nad jiné neobratně střílel. Když přišla na něho řada vystřeliti šíp, Diogenes se odědil od zástupu a přitiskl se k terči. Když volali: „Co činíš?“, odpověděl: „Aby mne ne sáhli!“ a pokynem naznačoval onoho muže, který by spíše zasáhl cokoli jiného než terč, takže nejbezpečnější jest státi u samého terče, jinde však méně bezpečno. Když to slyšeli, smáli se všichni, ale onen strojený páv se zároveň červenal a zlobil.

Elp. Vidíš, jaká důmyslnost! Jistě nemohla býti žádným jiným způsobem připomenuta onomu chlubiči jeho jalovost. A poněvadž se již dostatečně prokázalo, že přísností předpisů se dá málo porýditi vůči lidu, kdo by bránil zkusiti, dá-li se co porýditi takovými vtipnými žerty. K tomu se nehodí nikdo více než Diogenes.

Amf. Jeho vtipy jsou kousavé.

Elp. Ale dobrým neškodné.

Amf. Každý se považuje za dobrého podle obecných mravů, na něž on nikdy nepřestává útočiti a přestati nemůže.

Elp. Vždyť jsou zcela zkažené a musí býti obráceny ve zdravé!

Amf. Válčiti proti mravům, které obecně ovládlý, znamená válčiti s dobou.

Elp. A přece jest třeba to činiti, aby filosofie proti nemocem těla a duše bojovala a vítězila tak, jako lék proti nemocem těla.

Ant. Odkud tě ta touha jala?

Diog. Dobrotivostí boží se stalo, že se cítím v těchto několika dnech změněn v jiného člověka, ačkoliv jsem byl podle mravu doby oddán marnostem, a nedychtím po ničem jiném, než odvrhnouti zvrácené zvyky davu a cele se oddati studiu moudrosti.

Ant. Jest již část moudrosti chťti moudrým býti. Ale řekni mi, odkud jsi?

Diog. Co na tom, odkud jsem? Jsem kosmopolita, občan světa. Ty mne přijmi jako spoluobčana a pomáhej mi, pokud pomáhati můžeš.

Ant. Stydíš se za vlast?

Diog. Nic se o ní nebudu chlubit.

Ant. Ale co jest to, v čem u mne možnost pomoci očekáváš?

Diog. Abys mi na svém světle světlo rozsvítil a abys mne prchajícího z kruhu obecných zmatků uvedl do klidnějšího přístavu moudrosti.

Ant. Zamýšlíš tedy věnovati se filosofii?

Diog. Nic jiného; ačkoliv snad příliš pozdě přistupuji, přece slibuji vyvážití zpoždění horlivostí.

Ant. Nikdy není cesta k dobrým mravům pozdní. Škola připouští lidi všeho věku. Pošetilý jest neučiti se proto, že jsi se neučil. Naopak, poněvadž jsi se dosud neučil, hned se uč! Jest lépe věnovati se dobrým věcem pozdě než nikdy. Ale já ti již nemohu jiným způsobem vděk učiniti než dobrou radou.

Diog. I o radu žádám i o pomoc.

Ant. Jestliže vážně přecházíš od snažení po marnostech k snahám po moudrosti, bude ti třeba nové knihy, nového písátka a nové tabulky.

Diog. Jakých to?

Ant. To jest nového vúdce, nové horlivosti a nové pozornosti.

Diog. Vúdce nechci jiného než tebe samého. Tobě

odevzdávám sebe tak, jako nezpracovanou hmótu, ať ji podle své vůle tesal, řezal, uhlazoval, obráběl a barvil.

Ant. Při Diovi, kdyby se mi byl naskytl žák takové povahy, dokud jsem byl v povolání učitelském, byl by mi odpověděl se stejným zápalem; ale nyní nedopouštím mé poměry, abych tě přijal. Neboť jsem dal s bohem tomuto zaměstnání, abych prožil zbytek věku v tom ústraní.

Diog. Zapřísáhám tě, neodpírej mi; budeš mne mluvit poslušným ve všem.

Ant. K vůli tobě jedinému mám si způsobiti novou trampoty? Odstup, neruš mého klidu!

Diog. Tak ať mne Zeus miluje, jako že já od tvé boku nikdy neodstoupím.

Ant. Nebuď dotěrný!

Diog. Nebuď nepřístupný a tvrdý!

Ant. Mladíkům sluší skromnost!

Diog. Starcům sluší vlídnost!

Ant. Nic nevyjednááš!

Diog. Ale nepřestanu jednati, dokud nedojednám.

Ant. Něčeho nedosáhneš; odejdi!

Diog. Neodejdu.

Ant. Neodejdeš-li, odneseš si rány. (Zdvihne a na přáhne hůl; Diogenes však sklomí hlavu a řekne:)

Diog. Bij, ale jen uč!

Ant. To je ti málo? Tedy vyhledám kyj!

Diog. Nikdy nenajdeš kyje tak tvrdého, abys mne jím od sebe odehnal.

Ant. Neodbytný prosebníku, dociluješ, že tě začínám milovati. Jak se jmenuješ?

Diog. Diogenes.

Ant. Diogenes? Potomek Diův? Krásné jméno, přeráží Herakleovi, kéž ti šťastnou věštbou dané! Kéž tedy Atheny, bohyně moudrosti, dcera téhož otce, tě zahrne svými dary, jako rodného bratra si tě oblíbíc!

Amf. Však přece ne tak roztrpčováním, jako spíše šetrným mírněním, utišováním a výchovou.

Elp. Rány nedají se vždy léčití mírnými náplastmi; někdy jest třeba řezati a páliťi.

Amf. Jen ve ztracených případech, kdy nutnost žádá stavěti krajnost proti krajnosti.

Elp. Myslíš, že dosud nejsou naše mravy krajně porušené?

Amf. Neřekl bych; dobré i zlé jest ve vzrůstu.

Elp. Marně se přeme, o výsledku; bude třeba ho vyčkati. Já budu nicméně doufati, že Diogenova filosofie prospěje mnohým k poznání a upravení jejich vad.

Amf. A já si toho budu přáti a proto ani sám se nebudu vepřčovati býti posluchačem Diogenovým. Ale řekni, kde bude učiti?

Elp. Dosud nevím. Neboť hledá teprve nějakého Maecenata, aby mu vystavěl jakousi Akademii nebo Stou nebo Lykeion, kde by veřejně učil.

Amf. Kdekoliv to bude, nebude moci nám to ujiti. Zatím buď zdráv!

Elp. Buď zdráv!

VÝSTUP 3.

Diogenes.

Ó nesmrtelní bohové, jaká to zpozilost, jaká tupost! Kdyby dnes vešel do Athen nějaký dryáčník a chtěl předváděti pusté keikle, to jest zaneprázdnovati lidi prázdňými pošetilostmi, najde hned více lidí, kteří mu nabídnou, aby užíval jejich domu. Ale pro Diogena, který se chystá probíratí taje filosofie a lidí odváděti od marnosti k věcem vážným, že se nenajde nikdo, kdo by školu vystavěl nebo v domě svém aspoň komůrku postoupil? Co již tedy mám činiti? Mám ustoupiti od svého předsevzetí? Mám strpěti, aby se nade mnou zvíťe-

zilo? Nikdy! Spíše s tím větší odvahou v boj půjdu, tímto barbarstvím válčiti budu. Nevděční Atheňané, také já u vás budu v nenávisti. Toto mramorové sloupoví Diovo, tak obecně přístupné a užívané, že zde také pro cizince, žebráky a psy jest místo, bude také pro mne vystavěno. Tu si vystavím palác, zde budu trávití dny i noci, zde budu učiti za stálého shluku a přecházení lidu; zde nikdy nebude možná nouze o posluchače. I kdyby neposlouchali četní, postačí, budou-li poslouchati někteří, postačí málo, postačí jeden, postačí žádný, já svou povinnost vykonám. Mého učitele Antisthena, poněvadž si prudčeji vyjžděl na vaše neřesti, neostýchali iste se nazvati štěkajícím psem a jeho školu psi (*σκύλακον*). Učíníte tak nepochybně i mně, obnoviteli jeho učení. Ale vaše posudky budou mi lhostejné. Psem mne budete míti, když tak chcete, ale štěkavým, ne němým; ale ten nebude přílepkem vašich stolů, aby se pro sousto lísal. Navykl jsem si prosté stravě; suchý chléb jest mou hostinou, anebo, zlíbí-li se mi kdy skvěleji hodovati, přídám zeleninu; čistá voda mi dokonce nektar poskytuje. Tak s vámi, vypasení vepři, budu závoditi v požitcích. — Avšak, jestliže si stanovím bydlíště tu na náměstí, jak budu snášeti nepřízeň počasí, bydle vždy pod širým nebem? Co učiním, bude-li pršet, bude-li sněžití, budou-li padati kroupy, bude-li dorážeti prudký vítr, bude-li páliťi žár nebo mráz? Tu bude třeba buď důmyslu nebo trpělivosti, z nichž ani jednoho ani druhého se nemůže nedostávati filosofu. Aspoň přistřeší, které by mě chránilo před deštěm a větry, zjednám si snadno; vůči ostatnímu bude třeba obrniti se tvrdou kůží.

(Poodejde, brzo se vrátí a přivalí si sud tak upravený, že postaven zpřima ponechává otvor dosti široký, aby tudy mohl vcházeťi a vycházeťi. Přivalí tedy sud někam ke zdi a podloží jej; vejde, vyhlíží z něho, číní radostné posuňky a tak u sebe mluví:)

Dobří bohové, jak pohodlně se tak žije! Když má člověk všechn svůj majetek s sebou. Nezaměnil bych tento svůj los ani za bohatství Kroisovo. Kdo jest blaženější nade mne? Vždyť mne bohové zbavili tolika okovů, jimiž napořád jsou lidé v poutech drženi, otročičce bohatství, hodnostem a rozkoším.

Ale ovšem, majetnictví žádného statku není příjemné bez společníka. Musím tedy pozvat k tomuto svému duševnímu klidu jakoby k stálé hostině všechny, kteří budou chtít se zúčastnit, aby se svět učil novým příkladem, jak mnoho jest toho, čeho můžeme postrádati. Vím dobře, že bude málo těch, kteří budou chtít mne napodobovati, více těch, kteří se budou posmívat, a nejvíce těch, kteří mne prohlásí za blázna. Ale musím duši proti všemu zatvrdit. Ať mi vyčítají šílenost, já jim také. A tak budu mít s jejich nejprázdnějšími pošetilostmi stálý boj, až konečně přece někteří se vrátí k rozumu. Ejhle, ejhle, již se sbíhají, již hlavy sestrují, již sem oči obracejí a činí si mne předmětem podívané! Vystoupím a oslovím je.

VÝSTUP 4.

Diogenes a lid.

Diog. Hej, hej, lidé! (Jakmile se jich však velmi mnoho seběhne, odhání je holí, řka:) Volal jsem lidi, ne nerády!

1. **Kdosi ze zástupu.** Nezdáme se ti lidmi?

Diog. Že by byli lidmi ti, kteří se nestarají o věci lidské?

Týž. Co tedy jest u tebe člověk!

Diog. Tvor božský, plný rozumu, všechny své věci rozumem řídící.

Týž. Čeho tedy na nás postrádáš?

Diog. Všeho.

Týž. Tedy na nás nenalézáš pranic lidského?

Diog. Mimo vnější podobu nic. Všichni z vás se starají, aby žili, ale aby dobře žili, nikdo.

2. **Jiný z davu.** Což pak považuješ život za zlo?

Diog. Žítí není zlo, ale špatně žítí jest zlo; a to vy činíte.

Týž. Všechny napadáš?

Diog. Pokud pozoruji filozofy, lékaře to a správce obecných zájmů, vidím ovšem, že člověk jest nejmoudřejší ze všech tvorů. Hledím-li však na augury, věštce, vykladače snů a na vás, nerozumný dav, nic pošetilejšího nevidím nad člověka.

3. **Jiný.** Co se ti na nás zdá tak obluďného? Vylož!

(Tu Diogenes jde pozpátku, vrávoraje a potácej se. Lidé však s hlasitým smíchem se táží:) Co děláš?

Diog. To, co vy děláte, nehledě k tomu, že méně habnebně jest pozpátku jít, než zvráceně žítí.

Týž. V jakém to smyslu?

Diog. V každém smyslu.

Týž. Dej příklad.

Diog. Příklad? Cokoliv činíte, jest příkladem. Ctností ústy chválíte, životem však neuskutečňujete nic než neresti. O život bohy prosíte, a sami život jakoby neschvál mrháte; neboť, sotvaže za zdraví oběť přinesete, hned po oběti proti zdraví hodujete. A pokud žijete, sami sebe v rozklad uvádíte hýřivostí, rozkošnictvím a lázněmi; za to umírajíce, dáváte své tělo ukládati do vonného koření, aby se rychle nerozkládalo. Ale k čemu dlouhých řečí? Všechno proti rozumu konáte.

4. **Jiný.** Do té míry se ti zdá lepší život trestuhodným?

Diog. Domy, kde se chová hojnost pokrmů, živí mnoho myši a koček; těla, která přijímají mnoho pokrmů, živí mnoho nemocí.

Týž. Jak rozumný však jest tvůj život, když na náměstí jíš, piješ a spíš!

Diog. Vždyť na náměstí lačním, žízním a ospalost cítím.

Týž. A nezdružuješ se míst nečistých, hospod a krčem!

Diog. Slunce i do stok vniká a neposkvrní se!

5. Jiný. Pamatuješ se, že jsi byl padělatelem peněz?

Diog. Byl čas, kdy jsem byl takový, jaký ty jsi teď; avšak jaký jsem nyní, takový ty nikdy nebudeš při svých mravech!

Lid (směje se).

Diog. Odejděte již, jest čas, abych obědval. (Vyjde, jakoby vyhledat neb vyprosít si nějaký zákusek. Vráť se však, nesa na míse zeleninu s kouskem chleba, sedne si a dá se do jídla. Tu kdosi z davu:)

Není neslušné, že všechno děláš na otevřeném místě? I snídáš?

Diog. Jestliže není nic špatného snídati, není nic špatného ani na náměstí snídati. Ale snídati není nic špatného. Tedy ani na náměstí snídati není nic špatného.

Týž. Řekni, filosofe, kdy se má jísti?

Diog. Bohatý může, kdy se mu zlíbí, chudý, když má co.

(Tu pustí kdosi myš, aby přeběhla vedle něho. Diogenes spatřiv ji řekne:)

Ejhle, i Diogenes živí příživníky.

7. Kdosi ze zástupu. Pse, pse!

Diog. Vy jste psi, kteří stojíte kolem mne, když obědvám!

8. Jiný. Utekl prý ti otrok, kterého jsi měl, Manes; proč jej nehledáš?

Diog. Bylo by hanebné, aby Manes mohl býti bez Diogena, ale Diogenes bez Mana nikoliv.

Týž. Jestliže zemřeš, kdo tě tedy k hrobu vynese?

Diog. Ten, kdo bude potřebovati tohoto místa.

Filosof Aristippos (jda mimo a zpozorovav, že jí zeleninu, praví): Kdyby ses byl dovedl přizpůsobiti králi Dionysiovi, neživil by ses zeleninou.

Diog. Kdyby ty ses byl naučil živiti se zeleninou, nebyl bys psem Dionysiovým.

9. Kdosi z davu. Hej, ty, řekni, jí filosof také koláče?

Diog. Jakže? Což myslíš, že včely snášejí med jen pro hlupáky?

(Tu jakýsi venkovan spatřiv, že Diogenes toutéž miskou, z níž vyjedl zeleninu, nabírá si vody k pití, řekne:)

My venkované nabíráme vodu dlaní.

Diog. Tak jest, při Diovi. Nezapomněla na nás příroda ani při opatření tohoto nádobí. Věru, nadarmo s sebou nosím toto zbytečné náčiní. (Odhodí misku.)

10. Kdosi. Hledme, venkovan moudřejší než ty!

Diog. Aspoň v tom oboru. Ale filosof se nestydí nikdy učiti se od kohokoliv, ne jako vy, kteří chodíte dokola s tupým čichem, sluchem i zrakem, nenalézajíce nic, z čeho byste měli prospěch.

Týž. Jsi příliš filosofem.

Diog. Napodobuji vůdce sboru, kteří pravou sílu tónu přehánějí, aby ostatní zachytili shodný tón.

Týž. Mne tvá filosofie nezajímá.

Diog. Neslyšíš nyní filosofii, nýbrž potyčky moudrosti s hloupostí. Kdo bude chtíti slyšeti mou filosofii, přijde zítra.

(Vejde do svého sudu.)

VÝSTUP 5.

Diogenes s osmi žáky lhostejného jména a s Hegesiou.

První žák. Ctihodný mistře, jsme tu, jak jsi včera zval. Uč nás užitečnému, prosíme tě.

Diog. Tažte se, cokoliv chcete.

Týž. Jest přirozené milovati dobro a těšiti se jím. A proto snahy všech lidí se nesou k tomu, aby získali dobra a užívali ho. Ale velmi různým způsobem. Neboť jeden hledá to, druhý zase jiné dobro a těší se jím. Jaké však dobro nám doporučuješ ty?

Diog. Nelepeší.

Týž. Které jest to?

Diog. Svoboda.

Týž. Co rozumíš svobodou?

Diog. Onen nejlepší stav, kdy člověk jest svým pá-nem, a neotročí ani mimo sebe věcem ani uvnitř sebe neřestem.

Týž. Co znamená sloužiti věcem?

Diog. Potřebovati mnohých věcí a soužiti se touhou po nich, nemáme-li jich, mučiti se strachem před ztrá-tou, máme-li je, a nésti práci o jejich získání a užívání. V tom smyslu žádný rozkošník, lakomec ani ctižádostivec není svobodný, poněvadž jakoby okovy jest v poutech držěn žádostivostí, strachem a snažením. Svobodný však jest, kdo sám sebou jest spokojen, nepotřebouje věci mimo sebe, nýbrž jich svobodně užívá, jak se naskytají.

Týž. A co znamená sloužiti neřestem?

Diog. Býti ve vleku žádostivostí a vášně a na vše se vrhati tupým a nerozumným pudem. Sťežte se těchto způsobů otroctví, abyste byli svobodni a tím šťastni.

2. **Žák.** Co jest pravé štěstí?

Diog. Vždy býti vesel a nikdy smuten, na kterémko-liv místě a čase.

Týž. Ale jak toho dosíci?

Diog. Dovedete-li předejiti tomu, co vyrušuje z rov-nováhy, totiž otročení, o němž jsem již mluvil, a smut-ným náhodám.

Týž. Jest v lidské moci předejiti náhodám?

Diog. Kdo se střeží míst, odkud by mohl ten nespadne. Ale i kdybychom poklesli svou m-vinou, naskytují se léky.

Týž. Které to?

Diog. Vždy budiž postavena proti zvyku přiro-proti vášni rozum, proti osudu důvěra v sebe strachu dobré svědomí. Neboť nikdo není strach-leč ten, kdo má dobré svědomí.

3. **Třetí.** Čeho jest třeba, abychom dobře zna-sama?

Diog. Bud věrných přátel neb úhlavních ne-Neboť první upozorňováním, druzí útočením skvrny, jichž bychom sami o sobě neviděli. Ale sobě může býti učitelem, kdo má rozum.

Týž. Jak to?

Diog. Jestliže si zapoví to, co na jiných vidí ho-hany; cokoli však hodného chvály, to si přikáže a

Týž. Cesta k cnoti jest příkřá.

Diog. Jako při ostatních činnostech, tak i u ctno-zvyk zjednává zvykem.

4. **Čtvrtý.** Kteří jsou nejvznešenější mezi lidmi? **Diog.** Ti, kteří pohrdají věcmi pomíjejícími, i

stvim, hodnostmi, rozkoši a životem.

Týž. Čím jest dobrý člověk?

Diog. Obrazem božím, poněvadž se snaží dob- niti a prospívati, a to jest vlastnost boží.

Týž. Co jest v životě nejžalostnější?

Diog. Nuzný stařec, kterého příroda i osud be-moci opouštějí.

Týž. Tedy isi ubohý i ty? Neboť isi stařec a **Diog.** Mudrc není chud, poněvadž jest bohat. V

potřeboje věci, nýbrž věci potřebují jeho.

Týž. Jak to, že nepotřeboje věci?

Diog. Poněvadž ničeho nepotřeboje, kdo všechno to dokazují tak: Všechno jmění přátel jest sro-

m
se

n

si

n

je

b

n

n

te

hlc

i

i

l

spř

člov

na

Dio

těm

9.

byc

Mudrc jest přítelem božím a bohu náleží všecko. Tedy mudrci náleží všecko.

Týž. Proč tedy ty, jestliže všechno máš, na přátelích i potřeby žádáš?

Diog. Nežádám, nýbrž vyžaduji. Také pán svého otroka — šafáře — žádá; ale nežádá přece jako o cizí, nýbrž vyžaduje jako své vlastní. Tak boháčii jsou šafáři mudrců.

Týž. Proč tedy boháčii ukazují se tu tak nepřístupnými, že i žebrákům spíše udělují než filosofům?

Diog. Poněvadž nerozumějí věci a soudí, že slepými a kulhavými se někdy státi mohou, ale filosofof naprosto ne.

5. Pátý. Řekni nám, zda filosofa více zdobí ctnost či vzdělání?

Diog. Obojí. Neboť jest třeba nejen věděti, co jest správné, ale i životem to projevovati.

Týž. Jestliže však jest nutno postrádati jednoho nebo druhého, jest lépe býti mužem dobrým či mužem učeným?

Diog. Dobrým.

Týž. Co tedy jest vzdělání?

Diog. Jest oporou ctnosti. Neboť přináší mladíkům stízlivost, starcům útěchu; chudým bohatství, bohatým ozdobu. Vždyť zabývání se vědou odvrací věk sám důbou vratký od nevázanosti, mírní nevýhody stáří důstojnou útěchou, chudým znamená jmění a statkům boháčii ozdobu.

Týž. Dej nám nějaké pravidlo moudrosti!

Diog. Více uvažovati než rozhodovati a více se rozhodovati než vykonávati jest prostředkem proti mnohému zlému. Proto chváám ty, kteří chtějíce se ženiti se nežení, kteří chtějíce plouti neplují, kteří hodlajíce rodimu míti jí nemají, ty, kteří se chtějí politikou zabývati, ale nezabývají, a ty, kteří se chystají žiti ve společnosti

mocných, ale přece k nim nepřistupují. Zkrátka ty, kteří se zdržují i dovoleného, aby byli svými pány.

6. Šestý. Čeho se má střežiti ten, kdo nechce upadnouti v lásku k ženám?

Diog. Nečinnosti. Neboť tato vášeň se zmocňuje nejspíše lidí oddaných nečinnosti a způsobuje, že z nečinnosti upadají ve věc mnohého přičinění žádající.

Týž. Jak se máme chovati k těm, pod jejichž mocí žijeme?

Diog. Jako k ohni. Není vhodno přistupovati příliš blízko, aby ses nespálil, ani příliš daleko, abys nemrzl.

Žák. Poněvadž nemůžeme žiti bez nepřátel, řekni, co má kdo činiti, aby se co nevíce pomstil na protivníkůch?

Diog. Co nejčestněji žiti. Neboť jestliže nepřítel se mučí, vidí-li tvé pole dobře obdělané, což teprv, uvidí-li tebe sama ozdobeného dobrem?

(Tu Diogenes spatří jakéhosi hochu mísícího se v hlouček žáků; zavolá jej a řekne:)

7. Jinochu, chceš také se zabývati filosofii?

Mladík. Nemám smyslu pro filosofii.

Diog. Proč tedy žiješ, nestaráš-li se vůbec, abys správně žil? Vždyť není smysl života jen v tom, aby člověk žil, nýbrž, aby správně žil; a tomu učí filosofie.

Hoch. Mám slabé nadání.

Diog. Tedy isi syn opilce?

8. Výstoupí jiný mladík. Mistrě, já u tebe zůstanu.

Diog. Dobře, budeš mi tedy nositi tuto mošnu.

(Přehodí mu ji přes rameno; ten však, neisa zvyklý na takové služby, začervená se, odloží ji a odejde; tu Diogenes:)

Tvé a mé přátelství rozvázala mošna. Tak se děje těm, kteří chtějí býti žáky, ale bez kázně.

9. Hegesias. Prosím tě, Diogene, půjč mi knihy, z nichž bych se naučil moudrosti.

Diog. Nemáš rozum, Hegesio, když filky raději volíš skutečné než namalované, ale přes to nehledíš si zjednatí také moudrost raději cvičením živým než cvičením papírovým. Nyní již odejděte, synáčkové, jindy více.

Žáci. S bohem, s bohem atd.
(Odejdou; Diogenes se vrátí do sudu.)

VÝSTUP 6.

Posel, hlasatel, Diogenes, jakýsi občan athenský.

Posel. Hola hej, Atheňané! Spíte na obě uši, že tak málo víte o nebezpečí, které hrozí? S mocným vojskem blíží se král Filippos.

(Po nějaké době mlčení vystoupí jiný jinak oblečen a hlásá:)

Usnesením rady jest nařízeno, aby všichni obyvatelé athenští, občané i cizinci, chopili se zbraně, a aby každý sám o sobě i spolu se všemi pracoval pro obranu sebe i města.

(Tu nastane velký shon; asi deset nebo dvanáct pobíhá sem tam s meči, oštěpy, luky a hrubou střelbou. Diogenes však jakoby vyburcován tím hlukem vyhlédne ze sudu a dí:)

Jaký to poplach ve městě?

(Nikdo mu neodpovídá, jak tomu bývá při uděšeném pobíhání. Tu Diogenes vystoupí ze sudu a ptá se toho i onoho; konečně uchopí kohosi a dí:)

Proč mi neřekneš, co se děje?

Ten. Nepřítel jest tu!

Hlasatel. Jest úředně nařízeno snášeti k opravě hradeb kameny, cihly, trámy, klády a co kdo může.

(Tedy nosí kameny, cihly, kdosi také nese na ramesnou peň; jda mimo Diogena vrazí jím do něho a pak teprve řekne:.) Hej, pozor! (Diogenes ohlížeje se za ním:.) Což mne chceš podruhé udeřiti? (Za krátko na to:.)

Za této všeobecné zaměstnanosti se nesluší, ab já jediný zahálel. Proto nechť se zaměstnávám s tím svým domkem!

(Vstoupí do svého sudu a válí jím sem tam. T otáže kdosi z davu:)

Co to děláš, Diogene?

Diog. Což jsi tak cizí v Athenách, že nevíš, že činnost jest zakázána všem?

Hlasatel. Odpočíňte si, občane! Nepřítel odtáhl jím (Tedy se začíná zmatek uklidňovati; a Diogenes praví:)

Tušil jsem, že tento poplach skončí v klidu. Ka se vrací ke svým věcem. Ale vrátí se patrně i ke povaze a přestávše tento strach budou dnes znamepečovati o své osobičky. Vráťím se i já ke svým úhám. (Vrátí se do sudu.)

VÝSTUP 7.

Král Filippos, jeho důvěrník Kleitos, velitel stráž Diogenes.

(Vejde na scénu Filippos, král makedonský, již ševějíci, obklopen četou ozbrojenců; usedaje osloví s vojevůdce takto:)

Jejich zpupnost to jest, jež mne podnítila a zbrvtiskla k vypovězení této spravedlivé války městěřeckým; vždyť oni svou touhou po svobodě stojí v ostě-mé moci a zvracejí řád samé přírody. Neboť všecno, cokoliv kde jest a vládou nějakou se udržuje, všecno ukazuje, že nejlepší útvar státní jest samovláda. Jediné jest v člověku srdce, původ všech pohybů. Jediné jest mezi tvory člověk, správce všeho, co na zemi vzniká. Jediné jest mezi hvězdami slunce, jež řídí všechny pohyby na nebi. Jediný jest mezi nebešťany Zeus, nejvyšší bůh, na jehož pokyn se všechno děje. Stejně v

společnosti lidské postupuje všechno pevným řádem, je-li vrchní vláda v rukou jediného. Chtějí-li vládnouti mnozí, nastává bezvládní nebo lidovláda anebo aspoň — ovšem mnohem lepší než tyto — vláda šlechty. Neboť kdekoliv jest místo pro soupeření, tam jest vždy otevřená cesta různicím a rozbrojům. Ne-li?

Kleitós. Není třeba, nejmocnější králi, daleko choditi pro doklady, že tomu tak jest; právě tato města řecká, stálými vzájemnými rozbroji kypící, jsou nám ustavičně zrcadlem. Kolik set tisíc lidí bylo zahubeno za války peloponneské, která vzplanula z řevnivosti Atheňanů proti Lakedaimonským, zachvátila všechny ony svobodné (líbí-li se bohům) obce a trvala 27 let! Kolik krajín bylo zpusťošeno! Kolik měst obráceno v trosky! Takové věci by se nikdy nedály, kdyby všichni podléhali jedině hlavě.

Fil. Máš pravdu. Co jest tedy spravedlivějšího, než aby se také tyto podrobili naší vládě, když byla vůle bohů, abych já jediný vynikl mezi všemi vládci Řecka, pokud aspoň se těší důstojnosti královské, a aby mně podléhali nejen moji Makedonci právem dědičným, ale i jiné národy právem válečným. Nesoudíte tak?

Vúdcové, každý za sebe. Zajisté tak, nejmocnější králi!

Fil. Tedy, poněvadž tato válka byla podniknuta na vaši radu a poněvadž jsme již vkročili do území nepřátelského, tedy ty, náčelníku stráží, buď bedlivě na stráži, aby nástrahy nepřátelské nic proti nám nezmohly zradou.

Náčelník stráží. Bude obstaráno dobře. (Vyjde, brzy se vrátí a přivede králi Diogena s těmito slovy:)

Nejjasnější králi, tohoto Řeka, jenž tajně vešel do tábora, jsem dal zadržeti a před tebe jej jako podezřelého stavím.

Fil. Ty, člověče, jsi zvěd!

Diog. Tak jest, jsem. Neboť jsem přišel zvidat tvou pošetilost, králi! Vždyť ty, ačkoliv bys mohl užívatí hlubokého míru, kdybys byl spokojen sebou a svou říší, znepokojuješ sama sebe touhou po cizím a vydáváš se v šanc nebezpečím. Neboť nemyslí si, že ti bude jednati s mouchami a komáry. Muže máš před sebou! Jak ti dovedou hájiti své svobody, o tom tě mohl poučiti příklad Xerxův. Ty nebudeš nikdy moci naplniti země i moře tak velkými spoustami vojsk jako Xerxes, sedmnáctkrát sto tisící; a ty všechny v záhubu uvrhl a sebe sama zároveň zničil tento perský samovládce, neblaze známý nenávistí k řecké svobodě. Zapomněl jsi na jeho tra- goedii, že začínáš novou?

Fil. Kdo jsi, člověče?

Diog. Filosof Diogenes.

Fil. Onen známý kynik?

Diog. Právě ten.

Fil. Docílil jsi, čeho jsi chtěl, muži velemoudrý. Mne jsi zbavil zbytečného shonu, své Řeky strachu. Jen přijď z rána ke mně, budeš mezi mými přáteli.

Diog. To jsem vždy byl a budu, ale má přítomnost jest pro tebe bez užítku.

Fil. Jak to?

Diog. Ani já bych nemohl snášeti mravů tvých a mravů tvého dvoru, ani ty mravů mých. Naše přátelství se bude moci bezpečněji udržeti z dálky. Buď s bohem, vrať se k svým a žij spokojen tím, co je tvé, abys žil v klidu. Máš doma více na práci, než abys musel teprve jinde zaměstnání hledati.

Fil. Nezustaneš?

Diog. Nikoliv. Buď s bohem, a s tebou všichni tvoji. (Odejde; král však obrácen ke svým:)

Fil. Vidíte, co nedokáže moudrost! Tato věc mi uvádí na paměť má mnohá pochybení, jichž jsem častěji li-

toval. Musím se postarati, aby se to nestalo také Alexandrovi, mému synu, a jak doufám, také nástupci ve vládě. Zamýšlím již nyní povolati z Athen nějakého nad jiné moudrostí vynikajícího filosofa, jemuž bych svěřil vyučování svého syna, aby nemusel teprve zkušeností se státi dobrým a moudrým králem; to se neděje bez nebezpečenství. Vraťme se již domů.

(Zazní hudba.)

JEDNÁNÍ TŘETÍ.

VÝSTUP I.

Diogenes a dav.

(Diogenes vystoupí s rozžatou svítilnou a hledá bedlivě po náměstí i po všech koutech.)

Kdosi z lidu. Co hledáš, Diogene?

Diog. Lidi.

Kdosi. Lidi? Ejhle, stojíš kolem tebe se všech stran!

Diog. Dav vidím, lidí nevidím.

Advokát. Uvaluji na tebe řízení pro urážku; soud podstoupíš!

Diog. Před kterým dvorem?

Adv. Před Areopagem.

Diog. Hm, jest hrdelní vina upozorniti tupě žijící na jejich tupost?

Adv. Jde o vinu na ztrátu cti.

Diog. Měli by býti lidmi, kdož budou chtítí rozhodnouti tuto při, ne stíny lidí.

Adv. I soudce tupíš?

Diog. Já nikoho netupím, všem dobro přeji a žádám, ale sotva o kom z těchto mám dobré tušení.

Adv. Jestliže pohrdáš těmito lidmi, plebejci, počkej jen trochu, přivedu ti jiné, na nichž nenajdeš nic, čeho bys postrádal.

Diog. Kéz! Ale které to?

Adv. Vzdělané, vysoce postavené, bohaté a tak dále, výkvět to lidstva.

(Odejde; Diogenes však se prochází, chtěje na lid dotírat, isa i sám dotírání lidu vydán. Nejdříve jakoby mráz jím lomcoval:)

Mráz pálí; není mezi vámi nikoho, kdo by se nade mnou slitoval, aby polonahého přioděl?

(Kdosi z davu přehodí na něj togu podšitou kožemí; Diogenes skloní koleno a řekne mu: „Díky!“ Tu onen druhý:)

Budeš povinen nám odpověděti na některé otázky. Diog. Chcete-li se o něčem poučiti, tažte se, ale pozor, abych nemluvil skalám.

Onen. Řekni nám, je-li smrt něco zlého či dobrého? **Diog.** Ani jedno ani druhé, poněvadž jí necítíme. Neboť dokud člověk cítí, žije; tedy mu dosud nenastala smrt. Když však přestane cítiti, tu jest již mrtev. Tedy teprve tehdy mu nastane smrt, ale necítí jí. Čeho však člověk necítí, to mu není ani zlem ani dobrem. Smrt tedy není nic zlého, ale cesta k smrti jest zlá, nemocí totiž. Jestliže se tohoto zla bojíme, celý lidský život bude zlem, poněvadž celý jest cestou k smrti.

Týž. Řekni, jakým způsobem jest bohy za život prositi?

Diog. Život jest bohy snadno dáván, ale nenalézají jej ti, kteří jej hledají v medovině a podobně.

Jiný. Co stárne neirycheleji na světě! **Diog.** Dobrodíní; neboť to neirycheleji upadá v zapomnutí.

Týž. Který tvor jest nejkousavější? **Diog.** Jestliže se tážeš na divoké, tedy pomluvač, jestliže na krotké, tedy pochlebník.

Týž. Co jest pochlebnictví?

Diog. Medová oprátka, na niž někdo jest úlisně věšen.

Jiný. Řekni nám, proč jest zlato bledé?

Diog. Otázka patrně užitečná pro život!

Týž. Přes to odpověz!

Diog. Poněvadž má mnoho úkladníků. Neboť bledí jsou, kteří se bojí.

Jiný. Co soudíš o nápise tohoto domu: *οὐδὲν εὐλόγω κακόν?* (Necht nevchází nic špatného!)

Diog. Kdo to dal napsati?

Odpověď. Pán domu, Eunuchos!

Diog. Ten špatný člověk? Zločinný vyvrhel? Kudy tedy vchází sám? Neboť tento vchod si zapověděl.

Lid. (Směje se.)

Hlasatel. Slyšte, občané! Chcete-li někdo koupiti znamenitý a pohodlný dům, dům Filainia Mornotratal jest na prodej!

Diog. Předvídal jsem, že tento člověk propadlý vínu jednou svůj dům vyvrhne!

Lid. (Směje se.)

Jiný. Diogene, měj se na pozor před přáteli!

Diog. Chtěl jsi snad říci před nepřáteli! Neboť před nepřáteli se máme na pozor, přátelům důvěřujeme.

Týž. Které nejtěžší břímě země nosí?

Diog. Člověka nevzdělaného.

Jiný (napřahuje na něho ruku.) Co ti dám, aby sis dal líbiti pohlavěk?

Diog. Přílbu.

Lid. (Směje se.)

Tu kdosi přicházeje Diogenovi ze zadu vrazí do něho kládou a pak teprve řekne: Pozor! Toho Diogenes také napřed přetáhne holí po hlavě a pak oplátkou řekne: Pozor!

Jiný. Hněvává se muž moudrý?

Diog. Hněv jest krátké šilenství, moudrému nesluší.

Týž. Tedy ty se nehneváš, ať se stane cokoliv? (Naplije mu do tváře.)

Diog. Opovázlivý mladíku, nehnevám se sice, ale nevím, nezasloužíš-li si hněvu. Odcháším.

(Vrátí se tedy do sudu; ale ten, jenž mu dal togu, řekne:)

Hej, ty, proč mi nevracíš togu!

Diog. Jestliže jsi mi ji dal, mám ji; jestliže jsi ji půjčil, užívám ji.

Onen. Nevrátíš jí?

Diog. Neodpovíš? Jest ošklivé žádati zpět, jestliže jsi daroval, jest nelidské bráti někomu, čeho potřebuje.

Onen. Tedy si ji měj.

Diog. A tobě kéž bohové za mne splatí.

(Vstoupí do sudu a lid se rozptýlí sem tam.)

VÝSTUP 2.

Advokát s mnoha jinými.

Adv. Hola hej, Diogene, vyjdi! (Diogenes vyhlédne a mlčky se rozhlíží.) Proč nevycházíš? Nebude ti nyní jednati s davem, ale s lidmi!

Diog. O jakých lidech mluvíš?

Adv. O těch, které vidíš; vyjdi! (Tedy vyjde.) Ejhle, tu jsou filosofové, fysikové, etikové, mathematici, astronomové, astrologové, řečníci, gramatikové, básníci, hudebníci, nositelé úřadů a veřejných hodností, muži velemoudří, a také zámožní statkáři a rozvážní hospodáři. Zda ještě rozsvěcuješ svítilnu, abys hledal lidi?

Diog. Jen tituly slyším.

Filosof. Čeho na nás postrádáš?

Diog. Něčeho, dokud mlčíte.

Fil. Tedy promluvíme. Naše filosofie učí o věcech ostrovtipně bádati.

Diog. Bylo by lépe, kdyby vás učila žítí a umíratí.

Měřič (opatřen kružítkem a pravítkem.) *Ἐὸς ἀεὶ* *μετρεῖται.* (Bůh stále vyměřuje). Proč bych tedy i já se

nezabýval nejraději měřictvím a nezlobil se, jestliže mne kdo v mém bádání vyrušuje?

Diog. Eukleidova *σοφία κοίτη*. Toto cvičení jest ničení mozku.

Astronom. Nejvznešenější z věd jest tato naše, která odhaluje tajemství nebes.

Diog. Kdy jsi přišel s nebe?

Astr. Očima si tam zaletím, kdykoli mi libo.

Diog. To může stejně každý nevědomec i barbar.

Astr. Ale nerozumí tomu a nerozezná hvězd bludných od stálic.

Diog. Nelží, brachu, hvězdy nebloudí, nýbrž tito (ukáže rukou na zástup).

Astrolog. My z hvězd předvídáme budoucnost!

Diog. A to, co jest před nosem, neznáte.

Gramatik. Co vytýkáš našemu Homerovi, básníkům a nám, vykladačům básníků?

Diog. To, že hloubáte o bludech Odysseových, a neznáte svých vlastních.

Básník. Co říkáš nám básníkům?

Diog. Že jste králi slabik, které pracně v metrum skládáte, ale abyste své mravy v soulad složili, na to nemyslete.

Řečník. Co nám řečníkům, kteří hudbou jazyka duše poutáme a národ jen k nejužitečnějšímu přemlouváme?

Diog. Že jste otroky davu, sloužící jejich vášním?

Hudebník. Co stanovíš o hudebnících?

Diog. Vás volám na soud, že sice dovedete dřevu přizpůsobiti tóny, ale nedovedete stejně mravy přizpůsobiti správnému řádu.

Právník. Co vytýkáš našemu stavu, který se cele zabývá prováděním spravedlnosti?

Diog. Často větší zloděj věší menšího.

Hospodář. Co nám, kteří se zabýváme uměním rozumně spravovati jmění?

Diog. Jest žalostné, že zásobní komory, šaty a peníze zavíráte závorami, klíči a pečetěmi, ale svá těla a duše

nosíte se všech stran otevřené ústy, ušima, očima, po-
hlavím a čím ještě!

Boháč. Co říkáš nám, jež bohové zasypali statky?

Diog. Nadarmo má mnoho ten, kdo nemá sama sebe.
Neboť jako v obci bohaté, tak i v domě bohatém není
místa pro ctnost.

Boháč. Co jest tedy podle tebe bohatství?

Diog. Dávení Štěstěny.

Boháč. Ale i ty na tomto dávení bereš podíl, kdy-
koliv u boháčů žebraš!

Diog. Co jest nutné, dává výživu, co přebytečné, pů-
sobí dávení.

Lakomec. Pro mne není nic přebytečného; cokoliv
přibude, schraňuji.

Diog. Tedy jsi vodnatelný, který stále pije a stále
žízní.

Marnotratník. Já mám zvyk opačný, ode mne na vše
strany praménky se roztékají.

Diog. Až ti na konec nezbude nic, jak se stává těm,
kteří hynou chrlením krve.

Marn. Tedy nechceš, aby něco ode mne přeteklo k
tobě?

Diog. Žádám tě o — celou minu.*)

Marn. Och, příliš mnoho!

Diog. Vždyť nemohu od tebe nic více očekávat, až
rozházíš celé jmění a nebudeš mít, z čeho bys dával.
A ty, lakomec, jestliže jsi jiným daroval, daruj i mně,
jestliže dosud nikomu, začni mnou.

(Jakmile lakomec daruje, řekne kdosi:)
Aj, ty štědrý! (A Diogenes:) Chváliš toho, jenž da-
roval; proč ne mě, že jsem způsobil, aby daroval!

Kdosi. Jest nehezké, aby filosof byl dotěrný; Platon
toho nečiní.

*) skoro 100 K (ve zlatě).

Diog. I ten prosí, ale přikloní hlavu, aby toho nesly-
šel někdo jiný.

Šlechtic. Také skvělost rodu zlehčuješ, člověče nicot-
ný? Hle, viz starobylý rodokmen! Hle tituly! Hle erb!

Diog. Nepřestaneš zostouzeti podnož předností? Ne-
záleží na tom, jací byli, kteří si toho zasloužili, nýbrž
na tom, jaký jsi ty, který se tím chlubíš!

Zápasník. Čím se ti zdají naše hry?

Diog. Divy pro hlupce.

(Tu jakýsi hoch napodobuje umělým skokem srnce a
snaží se dosíci pochvaly. Tomu Diogenes:)

Čím lépe, tím hůře.

(Uvidí jiného velmi hledaně oděného. Uchopí jej a
osloví:)

Nepustím tě, dokud mi neřekneš, jsi-li muž či žena.

Ten. Proč to?

Diog. Poněvadž, jestliže tě příroda učinila mužem, ty
se přetváříš v ženu.

(Jakmile však jej spatří červenati se, řekne:)

Vše v pořádku, začervenal se. Měj důvěru, synu,
toto jest barva ctnosti.

Sofista. Já dokážu usuzováním, že máš rohy!

Diog. Já zase ukáži, že tvé usuzování jest nesoudné!

Sof. Cokoliv jsi neztratil, máš. Rohů jsi neztratil. Te-
dy máš rohy.

Diog. (ohmatav rukou čelo). Avšak já jich necítím.
Tedy tvůj závěr jest nesprávný.

Jiný. Co jsem já, nejsi ty. Připouštíš?

Diog. Připouštím.

Sof. Avšak já jsem člověk. Tedy ty nejsi člověk.

Diog. Začni mnou a bude to pravda.

(Tu přejde vychovatel s hochem neslušně se chova-
jícím. Diogenes udeří vychovatele holí s těmito slovy:)
Tak ty jej cvičíš?

(Stojí při tom také stařena příliš pečlivě vykrášená; Diogenes, jakoby ji teprve tehdy pozoroval, odhrne jí roucho a spatře krásy osloví ji:)

Ženo zvětralá, chystáš-li se líbiti živým, tedy marně; pak-li zemřelým, tedy, prosím tě, neotálej!

Lid. (Směje se.)

Diog. Jste málo účeliví. Směšné přijímáte se smíchem, ale vážné již ne s vážností. (Zamíří k sudu; a tu kdosi z davu, Diotimos, řekne:)

Tu máš trochu grošů, aby tě nemrzelo i neučelivé učití.

Diog. (nahlédnuv na peníze.) Já ovšem nemám, z čeho bych ti mohl splatiti tak skvělý dar; ale bohové, Diotime, kéž ti darují tolik, kolik v myslí své si představuješ a žádáš.

(Vrátí se do sudu.)

VÝSTUP 3.

Diogenes, Platon, Platonův pomocník a jiný žák.

Diog. Nastává hodina, kdy Platon má vstoupiti ve svou Akademii, aby učil. Chci vstoupiti zároveň, abych slyšel, jaké ostrovtipnosti bude dnes přednáseti. Včera směšně definoval člověka, že jest to tvor dvounohý. Bude třeba, abych si na tuto definici posvítil. Avšak hle, již se blíží! S jakým průvodem! Připojím se.

(Jakmile se k nim připojí, táže se Platonova pomocníka:)

Co je to, co neseš?

Pom. Podušku.

Diog. K čemu?

Pom. Bude na ní seděti Platon.

Diog. Ukaž!

(Vezme ji, jako by si ji chtěl prohlédnouti, vhodí ji

na zem a pošlape nohama; tu pomocník s křikem:)

Co to činiš?

Diog. Šlapu po Platonově pýše.

Platon (ohlížeje se:)

Šlapeš, ale z větší pýchy. Proto by potřeboval u tebe nápravy ve *πείσῃ*, nýbrž *σοφίᾳ*.*
Přes to se připoj k našemu posluchačstvu a ozdob naši diatribu.

Diog. Jen aby to nebyla katatriba.

(*διὰ τὴν ἀσθένειαν* cvičení schopností, *κατατριβή* hubení schopností.)

Plat. To ať se děje jiným!

Diog. Chci učiniti zkoušku, jdi napřed, jdu za tebou.

Plat. (jakmile se postaví se svými žáky v kruh, promluví:)

Člověku, hlavně filosofovi, sluší lidskost.

Diog. Odpust, Platone, rád bych věděl, co rozumíš lidskostí.

Plat. Vlidnost ke všem.

Diog. Tedy chybuješ, když tuto filosofovi přikládáš, aby z touhy po oblíbě lichotivě jednal. Vlastním oborem filosofa jest léčiti neřesti; to se nedá prováděti beze strachu a bolesti. Neboť jest nutno lidi odháněti od zla a udržovati v mezích povinnosti strachem před haněností a bolestí nad hanbou v zápětí za ní kvapci. K tomu jest potřebí horlivosti a přísnosti, ne lichotek. Řekni mi však, Platone, co jest člověk? Jak jej definuješ?

Plat. Tážeš se tak, abys mne pokoušel, či vážně? **Diog.** Obojí.

Plat. Chytáš za slova, nejsem vázán odpověděti.

Diog. Jestliže hlásáš zásady správné, není příčiny, aby ses vyhýbal. Pravda se nebojí žádné zkoušky.

Plat. Podle mého náhledu se definuje člověk správně takto: Člověk jest tvor dvounohý.

*) *πεισῆς* noha, *σοφίᾳς* rozum.

Diog. (vytáhnuv ze zánadří kohouta:) Ejhle, člověk podle Platóna!

(Posluchači se dají do smíchu.)

Plat. Vidím, že jest přidati nějaký rozlišný znak.

Diog. Přidej tedy!

Plat. Člověk jest tvor dvounohý, neopeřený.

Diog. Počkej maličko, brzo takového člověka opatřím. (Počne kohouta škubati.)

Plat. Něco jiného udá správné rozlišení.

Diog. Co to?

Plat. Tak bych řekl: člověk jest tvor dvounohý, neopeřený, s plochými nehty.

Diog. Nesmrtelní bohové, tak velké a tak neužitečné okliky! Já však tvrdím, byť by tato slepice měla i ploské nehty jako ty, Platone, i ruce i nohy i oči i nos a všechny ostatní vnější části podobné tvým, že ještě nebude člověkem, leč by také mluvila a uvažovala. Tedy v těchto posledních znacích bylo hledati pravý rozdíl.

Žák Platonův. Ne nadarmo byl Diogenes nazván kynikem; vždyť kouše jako pes!

Diog. Mýlíš se, přítelčku! Neboť pes kouše nepřátele, já však podle své přímosti přátele, abych je uchoval bez úhony. Avšak jestliže i přátelská domluva vám není vhod, buďte s bohem!

(Odejdou s jeviště; Diogenes však zůstane a taktó sám u sebe hovoří:) Jaká jest to nedůtklivost, nemoci sněsti upozornění na omyl! I u filosofů! Navštívím nyní školu Zenonovu, již nazývají Stojí. O tom říkají, že přednáší čiré přemělkovanosti, aby nad tím posluchači žasli. Ovšem bylo by podle mého náhledu lépe přesně žítí než přesně přednáseti. Přes to si poslechnu.

(Zatím vystoupí na jeviště Zenon s hloučkem žáků.

VÝSTUP 4.

Zenon, Diogenes, žák Zenonův.

Zenon. O pohybu vedou filosofové mnohé a důmyslné rozpravy: co jest? odkud jest? kolikanasobný jest? a podobně. Avšak chybuje se, jak vidím, již v základu, poněvadž se nepředesílá úvaha, mající předcházeti každému bádání, totiž zda vůbec jest? Ač by se mohl někdo domnívati, že tato úvaha jest v našem případě neužitečná, přes to já velmi pádnými důvody, jichž nikdo — to dobře vím — nebude moci vyvrátiti, dokáži, že pohyb vůbec není možný, ačkoliv se všechno zdá plno pohybu. Poslyšte, kdo se jemností důkazů těšíte; prozatím uvedu jen dva, ač jich mám více. Docílím jimi, doufám, abyste všichni jasně seznali a sami vyznali, že vskutku ve věcech pohybu není.

Neboť za prvé, dokáži-li, že nejrychlejší myslitelný pohyb jest totožný s naprostým klidem, bude jistě zřejmo, že pohyb a klid jest totéž, že všechno jest v klidu, nic v pohybu. Za druhé ukáži, že kterékoli dvě věci, byť maličko od sebe vzdálené, se nemohou nikdy setkat; to by přece bylo možné, kdyby byl pohyb.

První důkaz vedu příkladem visícího a točícího se kola. Každá část jeho obvodu jest hned na nejvyšším, hned na nejnižším místě. A zatím co částí tak obíhají, uplyne jakási doba, než tatáž část se vrátí na totéž místo. To jistě všichni chápete; stejně i to, že tím menší doby jest potřebí k otočení, čím rychlejší jest pohyb. Představte si tedy již pohyb nejrychlejší, nad nějž není rychlejšího, to jest, aby k otočení kola bylo potřebí doby rovné nule, tedy ani okamžiku; tento pohyb bude zajisté nejrychlejší. A totéž se děje, když kolo stojí; tedy onen nejrychlejší pohyb kola jest totožný s klidem kola. A jestliže se nejrychlejší pohyb neliší od klidu, mnohem méně se bude lišiti volnější.

Druhý důvod, v pravdě Achilleovský, jest tento: Kdyby vůbec byl pohyb, tu by nastal případ, že to, co jest nejhbitější, nemohlo by nikdy dosáhnouti věci jiné, třeba nejzdlouhavější. Ale to jest k smíchu. Z toho plyne, že i pohyb jest k smíchu. Představme si věc velmi rychlou v běhu, na příklad Achillea, hodlajícího pronásledovati jinou věc zdlouhavější, na příklad želvu, která se pohybuje desetkrát pomaleji. Buďtež navzájem vzdáleni jedno stadion*); nežli je Achilles proběhne, želva uběhne desítnu druhého stadia. Dříve než Achilles dorazí k tomu dílu, želva opět uběhne desítnu právě této vzdálenosti; a tak do nekonečna, poněvadž k nejmenší možnosti se nikdy nedoide.

(Tu Diogenes se začne procházeti středem poslu chařstva; Zenon na něho nejdříve zlobně polhází, pak, jakoby toho nemohl snést, osloví jej:)

Zenon. Slyš, ty, co činíš?

Diog. Vyvracím tvé důkazy.

Zen. Ale vždyť nic neslyšíme.

Diog. Za to vidíte!

Žák Zenonův. Učitel netvrdí, že pohyb se nejví, nýbrž, že ho není.

Diog. Tedy ty pohyb mé ruky hmatej, nebo, je-li ti to milejší, ochutnej!

(Zasáhne ho lehce dlaní v tvář; žák však uhne hlavou:.) Co to činíš?

Diog. Vyvracím důvody učitelovy.

(Tu se zase žák na něho rozpráhne k ráně; Diogenes však nastaví ruku:)

Hleď, abys sám nevyvracel mistra; jestliže se pohneš, usvědčíš učitele z nepravdy!

(Posluchači vybuchnou v smích. Diogenes však spatřiv to dí:)

Ejhle, mně všichni dávají za pravdu, ne tobě. Neboť se smějí, až se jim hlavy třesou. Jestliže však vy, učitel i s žáky, se z tohoto sloupoví hnete; padnou vaše důvody!

Zenon. Na důmyslnost se mělo odpověděti důmyslností!

Diog. Prázdnot bylo třeba vyvrátiti pravdou!

Zen. Odcházím; s bohem, sofisto!

Diog. Odcházíš? A vítězství zanecháváš mně? Vás všechny, kteří iste tu, volám za svědky, že pohyb jest, nejen se jeví. Neboť vidíte Zenona odcházeti a místo prázdné; ta změna se stala pohybem.

(Vrátí se do sudu.)

VÝSTUP 5.

Perdikkas, podvelitel krále Alexandra, Diogenes.

Perd. Filosofo, velký král Alexandros káže, abys k němu přišel!

Diog. Nepěstuji styků s králi.

Perd. Nebudeš tak nezdvořilý, abys pohrdl přízní tak velikého krále.

Diog. Královské přízně jest potřeba říši, ne filosofu, který jest nezávislý.

Perd. Hleď, ať neurazíš krále!

Diog. Hleď, ať nepodráždíš psa!

Perd. Nechci psa, chci filosofa!

Diog. Onen filosof, jež hledáš, jest pseem pro ty, kteří jej dráždí.

Perd. Zabijí tě!

Diog. Nic velkého neučiníš; i skarabeus a pavouk dovedou totéž!

Perd. Prosim tě, Diogene, nech žertů a chystej se na cestu.

Diog. Nechystám.

*) asi 185 m.

Perd. Nemáš ke mně důvěry? Jsem z náčelníků vojska Alexandrova, jménem Perdikkas, z pověsti jistě tobě známý.

Diog. Diogenes se patrně stará o to, kým se znepokojuje svět!

Perd. Vstaň, chci, abys mě provázal!

Diog. Nevstanu!

Perd. Dám tě odnésti i s tímto sudem.

Diog. Nedáš!

Perd. Král Alexandros přeje si tě za hosta.

Diog. Nebude mne mítí.

Perd. Proč to?

Diog. Diogenes nebude hříčkou dvora!

Perd. (obrácen ke svým:.) S kamenem jednáme. Co

pořádíme? Odejděme!

VYSTUP 6.

Král Alexandros, Farnenion, Perdikkas, Krateros, Diogenes.

Alex. Nepochybuji ovšem, že tomu jest tak, jak pravíš, Parmenione, že jsou i budou lidé, kteří mne, vítěze nad tolika národy, prohlašují a budou prohlašovatí za blaženého. Ale já mám něco jiného, podle čeho neméně své štěstí měřím.

Parm. Jistě to, že i jiné národy, které tvých zbraní nezakusily, se ti poddávají a pána svého i pána světa v tobě pozdravují.

Alex. Něco docela jiného.

Parm. Co to? Rač vyložiti.

Alex. Že se mi poštětilo naroditi se za časů Aristotelových a mítí jej učitelem.

Parm. Tak vysoce si toho ceníš?

Alex. Zajisté tak vysoce, že jsem na váhách, zda jsem více zavázán svému otci Filippovi či svému učiteli Ari-

stotelovi. Neboť od onoho jsem přijal vstup do života, od tohoto vstup do dobrého života.

Parm. Totéž byl by dokázal i jiný.

Alex. Vstup do života byl by také jiný dal!

Parm. Ne stejně vznešený, jako vítězný král Filippos.

Alex. A jiný byl by mi nevěstíпил moudrost stejně šťastně, jako veleduch Aristoteles. Vidím, že bohové chtějí vládu nad světem rozdělití mezi něj a mne, a proto tohoto jediného mezi všemi smrtelníky buď jako otce ctím aneb jako vyššího si vážím.

Parm. Co to mluvíš, králi? Tak snižuješ skvělou a nebes se dotýkající vysokost své slávy k nepatrnému postavení knihomola?

Alex. Tobě patrně scházejí oči, abys jimi poznal rozdíl mezi povýšeností mou a Aristotelovou. Mne ustanovili bohové vítězem nad říšemi, jej vítězem nad mysliteli. Mně se podrobují národové buď zbraní pokoření neb strachem dohnání, před ním ustupuje každé lidské ná-

Parm. Věřil bych, že žertuješ, králi, kdybych nevěděl, že u tebe jest vše vážné.

Alex. Již tvá řeč prozrazuje, že nedovedeš dary ducha, těla a postavení oceňovatí a věcem pravou cenu přiřkládati. Věz tedy, že si cením jediné moudrosti výše než všech svých vítězství a že za tím účelem nyní do Athén jdu, abych viděl a oslovil filosofa Diogena. Doufám, že mi z toho setkání přibude něco moudrosti, z čehož se budu těšiti více, než kdyby mi přibyla nová říše.

Parm. Jak vidím, králi, jest nutno ti nechatí tvé libůstky. Ale nebylo možno, abys dal toho člověka zavolatí? Ty, tak velký král, že k vůli němu tuto cestu podnikáš!

Alex. Dal jsem jej zavolatí, ale Perdikkas nevyřídil věc dobře.

Perd. Co činiti s nevrlym člověkem, jenž se uedal pohnouti ani hrozbami ani sliby?

Parm. A tomu ty, králi, prokazuješ tuto poctu? Úslužnost, kterou onen žebrák odepřel tobě, králi, tu abys ty, král, prokazoval žebráku?

Alex. Rád bych, abys věděl, Parmenione, že mužové moudří jsou hodni, aby se k nim králové skláněli.

Parm. Ale o tomto Diogenovi říkají, že jest poloviční blázen!

Alex. To ovšem hned zkusíme. Pojďme přímo k jeho obydlí ve skupoví Diově.

Parm. Tu máš sysla sudu! Vyhlédni na nás a zase se ukryl!

Alex. (Zastavuje se u sudu.) Zdar tobě, dobrý muži!

Diog. Zdar i tobě, jsi-li zdaru hoden, kdokoliv jsi.

Alex. Nevýdeš ke mně?

Diog. Nemám kdy!

Alex. Ani nevyhlédneš?

Diog. Mám co na práci. Hledáš-li diváky své ekázalosti, hledej jinde!

Alex. Což se mne bojíš?

Diog. Jsi bytost dobrá či zlá?

Alex. Dobrá.

Diog. Kdo by se tedy dobrého bál?

Alex. Já jsem onen veliký Alexandros.

Diog. Já onen pes Diogenes.

Alex. Proč jsi nazván psem?

Diog. Poněvadž k těm, kteří dávají, se lichotím, na ty, kteří nedávají, štekám, a zlé také kouši.

Alex. Proč se tedy také ke mně nelichotíš, abys něco dostal?

Diog. Poněvadž od tebe nic nepotřebuji.

Alex. Přes to ode mne něčeho žádej!

Diog. Žádám, abys mi nebral, čeho nemůžeš dát; totiž světla slunečního. Odstup, jdi se světla!

Alex. Jsi-li pes, bude ti poslán dar s mého stolu, zbytky kostí!

Diog. Bude to dar hodný Diogena, ale ne Alexandra.

Alex. Slyšíš, Parmenione?

Parm. (směje se.)

Alex. (vztáhnuv ruku nad sud:) O nádobo plná moudrosti!

Diog. Největší z králů, jehož všichni prohlašují za nejšťastnějšího, dej mi trochu štěstí, aby mi tento sud vydržel nerozbit!

Alex. (obrácen k svým řeke:) Vy mne považujete za boháče, ale přece tento člověk mě usvědčuje z chyboby, když dokazuje, že nemám, co bych mu dal.

Krateros. Pojď ke mně, Diogene, nechceš-li ke králi; budu se k tobě chovati štědře, všechno mé budeš mítí společně se mnou.

Diog. Nepotřebuji vůbec tvých věcí.

Krat. Budeš užívat, jak mnoho budeš chtít.

Diog. To již nyní činím; všeho užívám, neužívaje ho.

Krat. Aspoň u mne poobědváš!

Diog. Raději chci doma kůrku hrýzti, než u tebe užívatí bohatého stolu.

Krat. Proč to?

Diog. Tak lacino své svobody neprodávám!

Krat. Vždyť přece Aristoteles s králem skvěle žije!

Diog. Aristoteles obědvá, když chce Alexandros; Diogenes, když chce Diogenes.

Parm. } (smějí se.)

Krat. }

Alex. Ejhle, všichni se ti smějí!

Diog. Ale předmětem smíchu nejsem já.

Alex. (obrácen ke svým:) Jsme překonávání moudrými odpověďmi. Při Diovi, kdybych nebyl Alexandrem, cítěl bych býti Diogenem.

(Po těchto slovech odejde s jeviště.)

Diog. Ejhle, ejhle! Takoví jsou i nejlepší. Duch filozofický, pohrdající dary Štěstěny, se jim líbí, ale napodobování již ne!

(Hudba.)

JEDNÁNÍ ČTVRTÉ.

VYSTUP I.

Amfilogos a Elpidios.

Amf. Jak pravdivě jest řečeno: I mistr tesař se utne!
Elp. Zajisté pravdivě; ale odkud ti to právě přišlo na mysl?

Amf. Jak moudře si Diogenes vedl ve všem jiném, tak nevhodně zase v tom, že nemohl snést lidi, jací jsou. Zoškliviv si snášení mravy athenské, rozhodl se změnití půdu v naději, že pod jiným nebem najde také jiné lidi. Ale upadá do Skyly, kdo se chce vyhnouti Charybdě.

Elp. Nuže, co se s ním stalo?

Amf. Očiti svědkové vyprávějí, že byl zajat piráty, když vstoupil na loď a chtěl se přeplaviti odtud na Aiginu.

Elp. Mluvíš vážně?

Amf. Příliš vážně. Ach, Diogene, tvá nesnášenlivost tě vrhla na toto úskalí! Budeš již míti kde se cvičiti v trpělivosti, živ jsa mezi loupežníky; jejich surovost asi způsobí, že si budeš přát, aby ses byl z Athen nikdy nehnul.

Elp. Nešťastná to příhoda; ale proč bys měl jeho osudu tak želeť? Vždyť nevíš, zda jemu bude jeho vlastní zajetí tak nesnesitelné, jako tobě tvá představa o jeho zajetí.

Amf. Nebude moci býti kamenem!

Elp. Ale bude moci býti tím, čím jest, filosofem, po-

hrdajícím každým osudem a ke všemu se chovajícím lhostejně.

Amf. To jest ovšem snáze říci než provéstí.

Elp. Ovšem tobě i mně a někomu podobně změkčilému. Či snad budeme měřiti onoho reka podle sebe? Nevíš, že jest k tomu zrozen, aby krotil obludy vášní?

Amf. Trýzně, které dříve vytrpěl od lidu neb soupeřících filosofů, byly hračkou proti této bídě.

Elp. Vsadil bych se, že si zůstane důsledný s myslí nezlomenou a že brzy uslyšíme o jeho výrozcích a činech, které budou sloužiti za vzor.

Amf. Ty jsi vždy Elpidios, naděje plný.

Elp. Uvidíš.

VÝSTUP 2.

Skripalos, vůdce pirátů; Harpax a Psiletes, piráti, Diogenes.

Skrip. Vyvedte zajatce z lodi. Proto jsem u tohoto ostrova přistál, aby zde byli prodáni.

Harp. Stane se. (Vyjde je přivést.)

Skrip. Dosti zdárný byl tentokrát lov, že ano!

Psil. Zajisté, několik lodí se stalo naší kořistí.

Skrip. Také z prodeje zajatců čekám dobrý zisk.

Harp. Jděte rychleji! (Žene před sebou zajatce spoutané, zesmutnělé. Mezi nimi jest Diogenes, jenž ohlížeje se řekne:)

Diog. Do kterých koncín jsme již zaneseni? Výborně, osude, jak znamenitě mne vedeš! A vy ukrutníci (obrácen k pirátům), proč nás mučíte hladem? Naše zásoby iste vyplenili, ale nám již tři dny žádné potraviny nedáváte. Když vepřící a beránci na prodej určení jsou tím bedlivěji krmeni, jest největší nespravedlnost, aby člověk, nejpřednější tvor, byl mořen hladem, jako by tím neztrácel na ceně!

Skrip. Má pravdu Harpax, obstarej jim snídani nám také!

Harp. Stane se, však tomuto mluvčímu bych dal ději okusiti pěsti. (Odejde. Diogenes však obrátce zarmouceným zajatcům povzbuzuje je útěchami:)

Buďte dobré mysli, přátelé. V neštěstí není nic leho než dobrá mysl. Co se nedá změnit, jest třeba své filosofii, která mě naučila opovrhovati všemi ostatními.

Harp. (znovu vstoupiv:) Vejděte poobědvat!

VÝSTUP 3.

Harpax, hlasatel, Diogenes, Xenitades.

Harp. Pojďte za mnou, vy zajatci. (Když je všech umístí v řadě, jak bývá u vystavených na trhu, řekne A ty, hlasateli, vyhlaš, že tito všichni jsou na prodej.

Hlasatel. Hola, Krefané, jestliže někdo z vás potíbuje otroka neb otrokyně k jakýmkoli pracím, pojdsem, zde je najdete ke koupi za lacinou cenu!

(Přijde ten i onen kupec a tiše si prohlížejí stojící zajatce. Ale Diogenes si sedí a řekne:)

Hliněnou nádobu, hrnec neb pokličku nekoupí nikdy nezjistí-li poklepaním a podle znění, není-li prasklá, je z dobré hlíny a dobře pálená. Ale tito při koupi lidí spokojují pouhým podíváním. Proč nezavedete rozmlívu, aby bylo zřejmo, zda jest člověk či zvíře, co kupujete?

(Obrátí se tedy k němu nejmenovaný kupec a řekne: Tedy vstaň ty, abych mohl správněji posouditi vzrůst tvého těla!

Diog. Kdybys kupoval rybu, také bys kázal, aby stála zpřima?

Hlasatel. Jakým tedy důvodem chceš býti doporučen kupujícím?

Diog. Řekni, že prodáváš člověka, jenž dovede poroučeti mužům.

Hlasatel. Jak to?

Diog. Řekni, chce-li si někdo koupiti pána, aby si koupil tohoto (ukáže si rukou na prsa).

Hlasatel. Haha! Co isi za člověka?

Diog. Jsem filosof, dovedu vládnouti lidem.

(Vida jíti kolem kohosi slušného zevnějšku řekne:)

Hlasatel. Hola, pane, neboť ten potřebuje pána!

Xen. Co to má znamenati?

Hlas. Máme na prodej člověka, který dovede vládnouti lidem, a to ne otrokům, nýbrž svobodným!

Xen. Já jsem pánem ve svém domě, otroky chci za sluhy, ne za pány.

Diog. Nechtěl bys však raději, aby svobodní ti sloužili svobodně než otroci otrocky?

Xen. Jest třeba, aby se zachovával rozdíl mezi otrokem a pánem.

Diog. Mezi otrokem a špatným pánem není rozdíl leč v názvech. Otroek slouží pánu, pán však vášním. Otročí tedy v horším otroctví, když slouží pánům čtenějším, a to hanebným a nemilosrdným.

Xen. Vidím, že isi muž moudrý, jest slušno, abych tě zbavil otrockého stavu.

Diog. Kup mne, nebudeš toho litovati!

Xen. Nač si tohoto muže ceníte?

Harpax (s úsměvem:.) To jest otrok za tři oboly.*)

Xen. Tedy, dám-li ti tři oboly, bude můj!

Harp. Dobrá, budíž tvým to břímě, pro nás neužitečné a již obtížné!

Xen. Zde máš!

Harp. (rukou odevzdávaje Diogena:.) Zde máš i ty!

*) asi 60 hal.

Xen. (Diogenovi:.) Můj budeš!

Diog. Budu, ale tak, abys poslouchal mých rozkazů.

Xen. "Αὐτὸ παραμῶν*); Zvrácený svět by to byl, kdyby otrok vládl pánu!

Diog. Kdyby sis koupil v nemoci lékaře, neposlouchal bys ho, kdyby ti předpisoval lék?

Xen. Snad.

Diog. Tedy, poněvadž sis koupil otroka, který bude moci léčiti choroby duše, bude slušno poslouchati ho tím více, čím výše stojí duch nad tělem a čím těžší jsou choroby duše než těla.

Xen. Snad se dobře shodneme. Následuj mne již!

Diog. Kam mne povedeš?

Xen. Domů.

Diog. Kde jest tvůj dům?

Xen. V Korinthu.

Diog. Tam tedy poplujeme?

Xen. Hned prvním větrem.

Diog. A znovu upadneme mezi piráty, abys ty se stal otrokem zároveň se mnou?

Xen. Nedejte bohové! Ale i kdyby přišli, mám zač vykoupiti sebe i tebe.

Diog. Tuto útěchu si nech pro sebe! Mně jest lhostejno, kam mě náhoda a osud zažene.

VYSTUP 4.

Xeniades, Kleitarchos, jeho soused.

Xen. Komu bohové přejí, tomu pošlou nějakého moudrého muže, aby jeho radami řízen ve zdaru žil. I mně jest božstvo nakloněno; o tom jsem dostatečně ujištěn tím, že byla jejich vůle, aby Diogenes trvale se mnou žil; pod jeho řízením se všechno u mně lépe daří než kdy jindy.

***) asi = zvrácený svět!

Kleit. Buď zdráv, Xeniado! Co sis zde sám u sebe mumlal?

Xen. Bohům jsem vzdával díky, že mne uznali za hodna tak velkého štěstí!

Kleit. Jakého to?

Xen. Nevíš, koho mám ve svém domě hostem?

Kleit. Slyším, že jakéhosi filosofa za otroka chováš.

Xen. Za otroka jsem jej koupil, za přítele již jej mám. Neboť jest hoden i královského přátelství, neřku-li mého.

Kleit. Přehnaně mluvíš!

Xen. Proč přehnaně? Velký král Alexandros a předním Filippos a jiní vynikající mužové si jej cenili tak vysoko, že mu nabízeli přátelství a společenství; ale on z jisté duševní povýšenosti to zamítl. Za to já jakousi šťastnou náhodou zvu již svým tohoto muže tak velkého!

Kleit. Jakže, zveš svým?

Xen. Zvu svým, ne tak právem koupě, jako z jeho dobré vůle a z jeho přízně ke mně. Neboť se rozhodl ztrávití zbytek svého života u mne a u mých lidí.

Kleit. Odkud to víš?

Xen. Jeho přátelé začali nedávno vyjednávat o jeho vykoupení; on však řekl, že jsou blázní, a odbyl je vtipnou odpovědí.

Kleit. Jakou to?

Xen. Řekl, že není otrokem, nýbrž pánem. Neboť prý nejsou lvi otroky těch, kteří je živí, nýbrž naopak, oni slouží lvům!

Kleit. Vtipné! Ale rci, v jakém poměru k sobě žijete?

Xen. Svými radami řídí mne i celý můj dům. Zejména jsem mu svěřil své syny na vychování; on se jich ujal a svobodně je vychovává.

Kleit. Velmi rád bych slyšel, jaký způsob sleduje při jejich vychovávání.

Xen. To můžeš slyšeti. Nejdříve je naučil svobodným

uměním. Na to je naučil jezdit na koni, napínati luk, kroužití prakem a metati kopím. Na cvičení nedovoluje, aby je cvičitel cvičil těžšími pracemi na způsob zápasníků, nýbrž jen tolik, kolik stačí k svěžímu vzhledu a k dobrému zdraví. Pečuje také, aby z básníků a z jiných spisovatelů se naučili všemu nejlepšímu nazpaměť, hlásají, že jen to víme, co v paměti máme. Zkrátka: Obsah celé filosofie jim shrnul v přehled, aby tím rychleji chápali a tím věrněji si pamatovali. Doma pak je naučil sloužit nám rodičům a spokojovati se lehkou, prostou stravou a pitím vody. A kdežto ostatní mladíci, jak víš, pěstí si vlas k zkrášení zjevu, on káže svým stříhati si vlasy; a mají-li někdy vystoupiti na veřejnost, předvádí je nezdobené, bez chitonů, bosé a mlčící. Ba také k lovu je navádí, napodobuje v tom všem Lakedaimoňany. Tím dociluje, že jest od hochů milován a ctěn a jejich prostřednictvím uváděn v přízeň u nás rodičů.

Kleit. Uznávám štěstí tvého domu.

Xen. A ačkoliv mně poskytuje tak velká dobrodíní, nežádá za to žádné mzdy; jest spokojen skrovničkou stravou a pitím vody.

Kleit. Zachovává tedy umírněnost v pravdě filosofickou!

Xen. Zúplna!

Kleit. Zcela jinak si vede známý Dionysios, kdysi král na Sicílii, jenž pro svou krutovládou byl s vlády svržen a nyní se stal u nás učitelem. Ačkoliv byl svržen na nižší stupeň, takže musí výživy si dobývatí vyučováním hochů, přece jen ztěžka se zřiká rozkoší, jimž přivykl.

Xen. To jest síla zvyku!

Kleit. Pěstují navzájem přátelství Diogenes s Dionysiem?

Xen. Dosud ne; přes to zamýšlí jej můj Diogenes navštívití, aby spatřil, zda lépe řídí školu nežli říší. ♥

Kleit. Bylo by dobře, kdyby mu připomněl, jak špatně si kdysi vedl.

Xen. Neopomene jej zkröpiti vtípeim, tím jsem jist! Ale spěchám domů. Buď zdráv!

Kleit. Buď zdráv!

VÝSTUP 5.

Diogenes, Dionysios, jeho hoši.

Diog. Náš Dionysios jest dokladem, jak snadno štěstí svrhne ty, kteří se nedovedou k němu šetrně míti. Měl říši skvěle kvetoucí; ale poněvadž nedovedl užívatí své moci umírněně a chtěl býti raději obáván než milován, zprotivil se svému lidu, byl vyvržen ze své říše a přiveden do takového zoufalství, že jako vyhnanec v tomto městě školu otevřel pro uhájení života a učí hochy záčátkům. Podívám se k němu, jak si vede.

(Vstoupí do školy za Dionysiovy nepřítomnosti a zastihne hochy, jak si něco nejasného prozpěvují a na jeho příchod umlkají.)

Buďte zdrávi, synáčkové. Jste sami? (Ti neodpovídají ani nepovstávají.) Kde jest učitel?

Hoši. Vyšel.

Diog. A vás zanechal sami?

Hoši. Co víc?

Diog. Horlivě se oddáváte učení?

Hoši. Co je ti po tom?

Diog. Hm, tak špatně máte způsoby? Umíte čísti?

Hoši. Učíme se.

Diog. A zpíváte?

Hoši. Učíme se.

Diog. Slyšel jsem vás zpívati, ale neuměle.

(Tu veide Dionysios a v naději, že Diogenes přišel, aby jej potěšil, podá mu pravici a řekne:)

Ušlechtilé jednáš, Diogene; taková jest proměnlivost lidských osudů!

Diog. Naopak, spíše mi jest divné, že stále ještě žiješ, když jsi tolik zlého ve své říši spáchal. A vidím, že nejsi o nic lepším učitelem, než jsi byl králem.

Dion. Nemluv tak drsně. Já jsem byl vždy nakloně filosofům. Což nevíš, že jsem Platona, Aristippa a jin až z Řecka povolal a v úctě choval?

Diog. Víím. A víím také, že jsi rad filosofů neposlouchal a že proto pykáš za pohrdání filosofii.

Dion. Uznávám chyby svého života. Ale filosofii jsem nikdy neopovrhoval, spíše jsem si jí vždy vážil. Z ní mám i ten zisk, že dovedu změnu osudu snášeti s klidnou myslí.

Diog. To jest ovšem dobře; ale kdybys byl býval plně poslušen filosofie, nebylo by se dospělo až sem. Teď aspoň již nyní žij zcela filosoficky, to jest zbožně spravedlivě a zdrženlivě, a podíl, kterého se ti dostalo, zvelebuji, to jest, o toto své stádce lépe pečuj! Buď zdráv!

Dion. Již odcházíš? Jsem ti vděčen, že jsi mě navštívil. Odejděte již i vy, hoši, máte prázdko. (Jakmile vyjdou, řekne přecházeje:) Když dub padne, ledakdo si dříví odnáší. Nebyl by se mi kdysi tento kynik tak dříví trestně posmíval! Ale jest nutno snášeti hru osudu. Ostatně mluví Diogenes pravdu a správně napomíná; není spravedливо se na něho hněvati.

VÝSTUP 6.

Churavý Diogenes (uložen buď na lehátku neb v křesle, ale přece s knihou); *Xeniades se syny a přáteli. Lékař.*

Xen. Odpočiň si již konečně od prací, můj starček.

Diog. Jak? Kdybych v závodu běžel, myslíš, že by se slušelo povolití v běhu již blízko cíle, či tím více napnoutí síly?

Xen. Zdá se, že tvůj osudný den již není daleko zdálen.

Diog. Očekávám jej.

Xen. Naznač nám, libo-li, jak chceš býti pohřben?

Diog. Pohřben? Proč se o to starati? Pohodte mne nepohřbeného.

Xen. Ptákům a šelmám na pospas?

Diog. Toho-li se bojíte, položte vedle mne hůl, abych se odehnal.

Xen. Jak budeš moci? Vždyť budeš bez citu!

Diog. Co mi tedy uškodí drásání šelem, nebudu-li nic cítiti?

Xen. Tedy jistě se nelekáš rozsápání?

Diog. Jestliže mou mrtvolu roztrhají psi, bude to pohřeb hyrkanský; jestliže supi, iberský. Avšak jestliže nepřijde žádná zvěř, sám čas mi zjedná pohřeb nejkrásnější, poněvadž mé tělo bude ztráveno věcmi nejdrahovějšími, sluncem, rosou a deštěi.

Xen. My tě bez pohřbu nenecháme! Řekni tedy, jak chceš býti pohřben?

Diog. Tváří dolů, chcete-li tomu.

Xen. Ale proč tak, když ostatní jsou pohřbíváni na znak?

Diog. Poněvadž za krátko to, co jest dole, se octne nahoř.

(Tu začne skláněti hlavu a podřimovati. Lékař přistoupí a zkouší jeho tepnu i čelo. Když procitne, táže se ho:)

Jak je ti, Diogene?

Diog. Dobře, neboť již objímá bratr sestru, spánek smrti.

Lékař (odvrácen:) Jest to spánek smrtelný, blíží se poslední hodinka. Zaneste jej dále dovnitř komnaty, aby klidně vydechl.

DOSLOV.

Diogena již nevidíte, diváci. Přišel jeho den a se ctí pohřben v Korinthu vedle brány, která vede Isthmos; nad náhrobkem vztýčen jest sloup z parské mramoru a na něm jest vytesán pes. Uctili jej také spoluobčané Synopejší, postavivše mu bronzové sochy s tímto nápisem:

*Γηράσκει και χαλκός υπό χρόνον, ἀλλὰ σὸν οὐρα
κῆδος ὁ πᾶς αἰών, Διόγενες, κειθελεί.*

*Μοῦνος ἐπεὶ βιοτὴς ἀντάρακτα δόξαν ἔδειξας
θνητοῖς εἰ ζωῆσσι οἴμων ἑλαφροτάταν.*

To zní česky takto:

Časem zvětrá i kov, však, Diogene, tvou slávu věčného času let nikdy víc nestřhne v prach. Neboť tys provedl jediný zásadu: Postač sám sobě lidem ukázal sám nejhladší života směr.

Tak ti pohané pohanským způsobem. Ale my vívem lepší hvězdy známe jiného, v němž máme lepším cílům vůdce, cestu, pravdu a život. Znáte je? Bře a budete blaženi, budete-li jej také následovat. Buďte s bohem, zatleskejte nám a zachovejte příškolskému snažení!

(Závěrem sbor.)

K o n e c .

POZNÁMKY.

O scénování hry nepodává Komenský předpisů. Bylo patrně velmi jednoduché. Pozadí asi tvořila draperie (siparium), kulisy nad vůbec nebylo. Jinak by bývalo potřeba značného inventáře, že to, že většina scén se odehrává před tímž sloupovým Dióym se sudem Diogenovým. Tento sud si ovšem nesmíme představovati podle našich sudů dřevěných; místo nich užívali Řekové velkých nádob hliněných, *πίθοι*, jaké známe z výkopů v Knossu (viz obraz v Peroutkových Dějinách řeckých, str. 95).

Kostymy opatřovali žákům rodiče; proto jest přirozeno, že role králů, vojevůdců a jiné, které vyžadovaly nákladnějších oděvů, byly přidělovány synům rodičů zámožných. Ostatně lze míti za to, že výprava byla i po této stránce co nejprostší. Hra byla Komenskému součástí vyučování, neměla účelem oslňovati veřejnost; jinak u Jesuitů, kteří proto vypravovali své školské náry s velikou nádherou.

Komenský si přál, aby se hry zúčastnili všichni žáci; proto nej ať jeho hry tak velký počet úloh. Úlohy doporučuje Komenský ceněti zavčas, aby nebylo třeba k jejich učení dávatí prázdno*). emá-li náhodou třída tolik žáků, kolik jest úloh, jest třeba, aby někteří žáci vzali více úloh v různých jednáních neb výstupch. Má-li však třída žáků více, než jest úloh, radí Komenský dáti některé úlohy vždy dvěma nebo třem žákům asi stejného nadání, na divadle pak vystoupí ten, kdo svou úlohu hraje nejlepší; rozhodnutí o tom může býti svěřeno posudku žáků. Vyučovací zkoušky mají se konati tři dni před představením, hlavní zkouška den před ním.

Hráti se má na školním dvoře, za deštivého počasí na chodbě (in portica collegij). Zcela proti našemu zvyku doporučuje Komenský k představení hodiny ranní. Hrající žáci mají seděti s diváky; na koňo přide řada, odejde, a když dohraje, vrátí se na své místo. Ti, kteří vystupují na jevišti, mají se chovati se skromnou sebedůvěrou, všechno přednáseti z paměti a prováděti přiměřenými gesty.

Den po představení se třída vrátí k pravidelné práci a za několik dní se rozdělí nové úlohy.

*) Všechny pokyny zde uvedené jsou obsaženy v předmluvě díla Škola hrou.

OBSAH:

Úvodem	3
Čtenářům	12
Osoby	14
Prolog	15
Jednání první	18
Jednání druhé	27
Jednání třetí	45
Jednání čtvrté	63
Doslov	73
Poznámky	74

